

"CONFERENCE ON UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH 2023"

OUR INDEXING

zenodo

**Research Science and
Innovation House**

OUR FIELDS

- Exact Sciences
- Natural sciences
- Medical sciences
- Technical sciences
- Economics
- Philological sciences
- Pedagogical sciences
- Social and humanitarian sciences
- Psychological sciences
- Arts and cultural sciences
- Physical education and sports

+998 (88) 808-21-07

<http://universalpublishings.com>

"RESEARCH SCIENCE AND INNOVATION HOUSE" MCHJ

"CONFERENCE ON UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH 2023"

+998 (88) 808-21-07

<http://universalpublishings.com>

VOLUME 2, ISSUE 11

«Conference on Universal Science Research 2023» ilmiy konferensiyasi:

30.11.2024-yil.

Ushbu to'plamda «Conference on Universal Science Research 2023» ilmiy konferensiyasi 2024-yil 2-soni 11-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga DOI unikal raqami biriktirilib, **Zenodo**, **Open Aire**, **Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” MCHJ

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir: Eshqarayev Sadridin Choriyevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrası mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O‘zbekiston.

Mas’ul kotib:

Boboyorov Sardor Uchqun o‘g‘li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali magistranti

Nashrga tayyorlovchi:

Eshqarayev Samariddin Sadiridin o‘g‘li Termiz muhandislik-texnologiya instituti magistranti

TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

Texnika fanlari muharriri, Eshqarayev Ulug‘bek Chorievich – Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi” kafedrası dotsenti, texnika fanlari nomzodi, Denov, O‘zbekiston.

Texnika fanlari muharriri Babamuratov Bekzod Ergashevich – Termiz davlat universiteti fizik kimyo kafedrası dotsenti, falsafa fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Kimyo fanlari muharriri Mirabbos Xojamberdiev Ikromovich- Berlin Technische Universität dotsenti, kimyo fanlari doktori, Berlin, Germaniya

Kimyo fanlari muharriri, Eshqurbonov Furqat Bozorovich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Iqtisodiyot fanlari muharriri Otamurodov Shavkat Tillayevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti prorektori, iqtisod fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Ijtimoiy va gumanitar fanlar muharriri, Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, ijtimoiy-gumanitar fanlar doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Otamurodov Furqat Abdulkarimovich, Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali direktori, Termiz, O'zbekiston tibbiyot fanlari falsafa doktori, Termiz, O'zbekiston.

Biologiya fanlari muharriri Nurova Zamira Annakulovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali. Termiz, O'zbekiston, biologiya fanlari doktori, dots., Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Turabayeva Zarina Kenjabekovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali, tibbiyot falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Sotsiologiya fani muharriri Eryigitova Lobar Qodirovna Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa sotsiologiya fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Filologiya fanlari muharriri Jo'rayeva Ramziya Abdurahimovna Qo'qon davlat pedagogika instituti. Qo'qon, O'zbekiston filologiya fanlari fanlari doktori (PhD), katta o'qituvchi.

Fizika-matematika-fanlari muharriri Bobamuratov Ulug'bek Erkinovich Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa fanlari doktori, fizika-matematika-fanlari, Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Axmedov Kamoliddin Xakimovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-son davolash fakulteti dekani, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tibbiyot fanlari muharriri Vohidov Alisher Shavkatovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi va bolalar urologiyasi kafedrasini mudiri Tibbiyot fanlari doktori, professor

Gumanitar fanlar muharriri Rahmonov Abduqahhor Abdusattorovich Ma'naviy-axloqiy tarbiya va yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari, falsafa fanlari doktori (PhD)

**ATROF-MUHIT CHIQINDILARINING BIOREMEDIATSIYASI:
MIKROORGANIZMLAR ROLI**

M.I.Ergashevna

*O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali "Biotexnologiya" kafedrasida katta
o'qituvchisi*

E.D.Baxodir qizi

*O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali, Amaliy matematika fakulteti,
Biotexnologiya yo'nalishi 4 bosqich talabasi*

Email address: dilfuza.ergasheva@icloud.com 9000254141

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi atrof-muhit chiqindilarining bioremediatsiya jarayoni va mikroorganizmlarning bu jarayondagi roli o'rganiladi. Maqsad — bioremediatsiya jarayonining ekologik va iqtisodiy afzalliklarini ko'rsatish, shuningdek, atrof-muhitni tozalashda mikroorganizmlarning potensialini aniqlash. Ushbu tezis natijalari atrof-muhitni muhofaza qilish va chiqindilarni boshqarish bo'yicha kelgusidagi tadqiqotlar uchun yangi istiqbollarni ochishi mumkin.

Kalit so'zlar: bioremediatsiya, atrof-muhit, mikroorganizmlar, chiqindilar, bakteriyalar, fungi, ifloslanish, ekologik tozalash, organik chiqindilar, metabolizatsiya

Bioremediatsiya - bu chiqindilarni boshqa organizmlar tomonidan ishlatilishi va qayta ishlatilishi mumkin bo'lgan boshqa shaklga qayta ishlashning biologik mexanizmi. Bioremediatsiya bakteriyalar, zamburug'lar va o'simliklar ta'sirida atrof muhitdan turli xil kimyoviy moddalar va jismoniy chiqindilarni degradatsiyalash, olib tashlash, o'zgartirish, harakatsizlantirish yoki zararsizlantirish bilan shug'ullanadi. Mikroorganizmlar o'zlarining fermentativ yo'llari orqali biokatalizatorlar sifatida ishtirok etadilar va kerakli ifloslantiruvchi moddalarni buzadigan biokimyoviy reaksiyalarning rivojlanishiga yordam beradi. Mikroorganizmlar ko'proq hujayralarni qurish uchun energiya va ozuqa moddalarini ishlab chiqarishga yordam beradigan turli xil materiallar birikmalariga ega bo'lgandagina ifloslantiruvchi moddalarga qarshi harakat qilishadi. Bioremediatsiyaning samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq; shu jumladan, ifloslantiruvchi moddalarning kimyoviy tabiati va konsentratsiyasi, atrof-muhitning fizik-kimyoviy xususiyatlari va ularning mikroorganizmlar uchun mavjudligi Degradatsiya tezligining sababi bakteriyalar va ifloslantiruvchi moddalar bir-biri bilan aloqa qilmasligi tufayli ta'sir qiladi. Bundan tashqari, mikroblar va ifloslantiruvchi moddalar atrof-muhitda bir tekis tarqalmaydi. Nazorat qiluvchi va bioremediatsiya jarayonlarini optimallashtirish ko'plab omillar tufayli

murakkab tizimdir. Bu omillarga quyidagilar kiradi: ifloslantiruvchi moddalarni parchalashga qodir mikroob populyatsiyasining mavjudligi, mikroob populyatsiyasiga ifloslantiruvchi moddalarning mavjudligi va atrof-muhit omillari (tuproq turi, harorat, pH, kislorod yoki boshqa elektron qabul qiluvchilar va ozuqa moddalari). Bakteriyalar bioremediatsiya jarayonida juda muhim rol o'ynaydi, chunki ular organik va noorganik chiqindilarni parchalash va zararsizlantirish qobiliyatiga ega. Bakteriyalar organik moddalarni o'z energiya manbasi sifatida ishlatish orqali parchalaydi, bu jarayon natijasida zararli moddalar kamroq toksik birikmalarga aylanadi. Masalan: *Pseudomonas*, *Bacillus*, *Rhodococcus*, *Mycobacterium*, *Desulfovibrio*. Ushbu bakteriyalar ko'plab organik moddalarning, plastiklar, neftning parchalanishida faol ishtirok etadilar. Fungi (g'ovaklar) bioremediasi jarayonida ham muhim rol o'ynaydi. Ular mikroorganizmlarning bir qismi sifatida organik va noorganik chiqindilarni parchalashda keng ko'lamda ishlatiladi bundan tashqari ular orqali qiyin parchalanadigan moddalarning (masalan, yog'lar va plastmassalar) bioremediasiyasida samarali bo'ladilar va moddalariga aylantirishda yordam beradi. Fungilarga misol qilib quyidagilarni olamiz: ***Phanerochaete chrysosporium***, ***Trametes versicolor***, ***Aspergillus***, ***Fusarium***, ***Penicillium***.

Atrof-muhit chiqindilarining bioremediatsiya — bu ekologik tozalash jarayonida mikroorganizmlar, xususan, bakteriyalar va fungi, muhim rol o'ynaydi. Ushbu jarayon organik va noorganik ifloslantiruvchi moddalarni tabiiy ravishda parchalaydigan va zararsizlantiradigan usul sifatida ko'riladi. Bakteriyalar, masalan, *Pseudomonas* va *Bacillus*, organik chiqindilarni metabolizatsiya qilish va ularni kamroq toksik moddalarga aylantirishda samarali hisoblanadi. Fungalarning roli esa, asosan, ifloslangan muhitlarda organik moddalarning parchalanishida namoyon bo'ladi. Bioremediatsiya jarayoni atrof-muhitni tozalash va chiqindilarni kamaytirishda samarali yechim sifatida, insoniyatning ekologik muammolarini hal qilishda katta ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotlar natijasida mikroorganizmlar yordamida chiqindilarni boshqarishning yangi usullari va istiqbollari aniqlanishi mumkin. Kelajakda bioremediatsiya jarayonini takomillashtirish orqali atrof-muhitni muhofaza qilish va toza resurslarni saqlash imkoniyatlari yanada kengayadi. Shuningdek, mikroorganizmlarning bioremediatsiya jarayonidagi qobiliyatlari va samaradorligini o'rganish ekologik va iqtisodiy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lib, atrof-muhitni himoya qilishda yangi imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Bioremediation of environmental wastes: the role of microorganisms" Front. Agron. 30 may 2023. Volume 5 - 2023 <https://doi.org/10.3389/fagro.2023.1183691>.
2. "Biodegradation and phytotoxicity of crude oil hydrocarbons in an agricultural soil" Received: 1 November 2018; Accepted: 30 January 2019; doi:10.4067/S0718-5839201900020266.
3. "The Role of Microorganisms in Bioremediation- A Review" Dates: Received: 20 October, 2017; Accepted: 08 November, 2017; Published: 10 November, 2017.

VIRUSLARNING SISTEMATIKASI, TUZILISHI, TARQALISHI VA AHAMIYATI

Andijon davlat pedagogika instituti

Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo`nalishi

203-guruh talabasi **Abdulboqiyeva Mubina Azizbek qizi**

Ilmiy rahbar: **Tojiboyev Murodali Umaraliyevich**

Annotatsiya: Ushbu tezisdaviruslar - eng oddiy mikroorganizmlardan biri sifatida ularning sistematikasi, tuzilishi, tarqalishi va inson, hayvonlar hamda o'simliklar dunyosi uchun ularning ahamiyati yoritiladi. Viruslar hayotiy faoliyat uchun mezbon hujayralarga bog'liq bo'lib, ularning genetik materialini (DNK yoki RNK) oqsillar bilan o'ralgan. Ularning tarqalishi mezbonlar orqali amalga oshiriladi va bu jarayon ekologik va epidemiologik oqibatlarga olib kelishi mumkin. Viruslarning inson salomatligi, qishloq xo'jaligi va ekologiyaga ta'sirini chuqur tushunish, samarali profilaktika va davolash strategiyalarini ishlab chiqish uchun zarurdir.

Kalit so'zlar: Viruslar, virus sistematikasi, virus tuzilishi, virus tarqalishi, epidemiologiya, virusning ahamiyati, mikrobiologiya, virusologiya.

Kirish:

Viruslar – bu keng tarqalgan patogenlardir, ularning tuzilishi va biologik xususiyatlari ularni boshqa hayot shakllaridan tubdan farqlaydi. Ular hujayraviy tuzilmaga ega emaslar va faqat mezbon hujayralar ichida ko'payishlari mumkin.

Viruslarning sistematikasi ularning taksonomik guruhlariga bo'linishidir. Viruslar asosan quyidagi kategoriyalarga ko'ra tasniflanadi: Viruslar ularning genetik materialining turi (DNK yoki RNK), hujayra ichida joylashish tarzi (sitoplazma yoki yadro), va ular tasir qiluvchi mezbonlar turi (bakteriyalar, o'simliklar, hayvonlar va insonlar) asosida tasniflanadi. Misol uchun, influenza virusi - RNK virusi bo'lib, inson va boshqa sut emizuvchilarni kasallantiradi. Kapsid tuzilishi: Viruslarning kapsidi oddiy (bitta qatlamli) yoki murakkab (ko'p qatlamli) bo'lishi mumkin. Kapsidlar sferik, spiral yoki polyhedral shaklda bo'lishi mumkin. Mezbon turiga ko'ra: Viruslar inson, hayvon yoki o'simliklarga ko'ra tasniflanadi. Masalan, o'simliklarga ta'sir qiluvchi tobacco mosaic virus (TMV) va insonlarga ta'sir qiluvchi COVID-19 viruslari.

Virus zarralari, yoki virionlar, genetik materialni o'z ichiga oladigan va oqsil qobiq (kapsid) bilan qoplangan. Ba'zi viruslar, masalan, grip virusi, qo'shimcha lipid qavatiga (envelope) ega, bu ularning mezbon hujayraga kirishini osonlashtiradi. Yani viruslar odatda uchta asosiy komponentdan iborat:

Genetik material: Virusning RNA yoki DNA shaklidagi genetik ma'lumotidir. Bu material virusning ko'payish mexanizmini belgilaydi.

Kapsid: Virusning genetik materialini himoya qiluvchi oqsil qopqog'idir. Kapsidning tuzilishi virusning shaklini belgilaydi va mezbon hujayralari bilan aloqada bo'lishi uchun muhimdir.

Lipid qoplama (envelop): Ba'zi viruslar, masalan, HIV, lipid qoplamaga ega. Bu qoplama virusni tashqi muhitdan himoya qiladi va infektsiyani oshiradi.

Viruslar turli yo'llar bilan tarqalishi mumkin, jumladan havo orqali tomchilar, shaxsiy aloqa, qon va boshqa biologik suyuqliklar. Shuningdek, ular biron bir jismoniy vosita yordamida ham tarqalishi mumkin, masalan, hasharotlar yoki ifloslangan suv va oziq-ovqatlar orqali. Havodan: Aerosol orqali tarqaladigan viruslar, masalan, gripp va COVID-19 viruslari, ko'pincha kasallangan insonlardan chiqarilgan tomchilar orqali tarqaladi. To'g'ridan-to'g'ri kontakt: Viruslar ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri kontakt orqali, masalan, HIV kabi tana suyuqliklari orqali tarqaladi. Oziq-ovqat va suv: Ba'zi viruslar oziq-ovqat va suv orqali ham tarqalishi mumkin. Noroviruslar misolida, oziq-ovqat orqali infeksiya sodir bo'ladi. Insektlar orqali: Ba'zi viruslar, masalan, Zika va dengue viruslari, insektlar (masalan, chivinlar) orqali tarqaladi.

Viruslar inson salomatligiga katta ta'sir ko'rsatadilar - ular turli xil kasalliklarni, jumladan oddiy shamollashdan tortib to jiddiy pandemiyalargacha keltirib chiqarishi mumkin. Qishloq xo'jaligida viruslar o'simliklarga zarar keltirib, hosildorlikni pasaytiradi. Shuningdek, ular hayvonlar orasida ham kasalliklarni tarqatishi mumkin. Viruslar biologik va ekologik jarayonlarda muhim ahamiyatga ega:

Ekologik rol: Viruslar mikroorganizmlar populyatsiyalarini nazorat qilishda ishtirok etadi va biogeokimyoviy sikllarga ta'sir qiladi.

Tibbiy ahamiyat: Viruslar ko'plab kasalliklarning sababi bo'lib, ularning nazorati jahon sog'liqni saqlashida muhim masala hisoblanadi. Gripp, OIV, va gepatit viruslari kabi kasalliklar jiddiy jamoat salomatligi muammolari hisoblanadi.

Biotexnologiya: Viruslar genetik modifikatsiya va vaksina ishlab chiqarishda ishlatiladi. Ularning biotexnologik qo'llanilishi, masalan, gen terapiyasi va vaksina ishlab chiqarish jarayonlarida muhimdir.

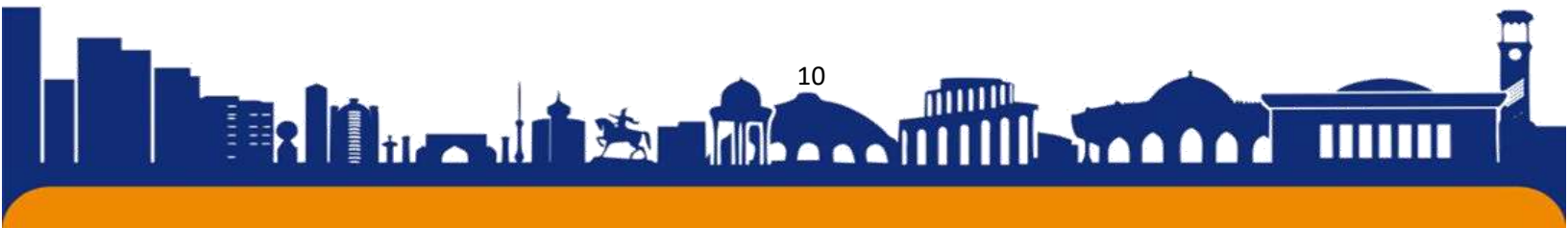
Viruslar nafaqat patogenlar sifatida, balki ekosistemalarda muhim rol o'ynovchi elementlardir. Ularning sistematikasi, tuzilishi, tarqalishi va biologik ahamiyatini tushunish, kasalliklarni oldini olish va davolashda samarali strategiyalar ishlab chiqishga yordam beradi. Viruslar bilan bog'liq tadqiqotlar jadal davom etmoqda va kelajakda yangi

aniqlashlar va dori vositalarini ishlab chiqishga imkon beradi. Viruslarning o'rganilishi ularning kelib chiqishi, evolyutsiyasi va biologik xususiyatlari haqida chuqurroq tushuncha beradi. Bu bilimlar viruslarga qarshi samarali vositalarni ishlab chiqish va kasalliklarning oldini olish uchun zarurdir. Shuning uchun, virusologiya sohasidagi ilmiy tadqiqotlar dori vositalari va vaksinalar ishlab chiqarish uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa: Viruslarning hayotimizdagi ahamiyatini chuqur tushunish, ularning kelib chiqishi, tuzilishi va tarqalish mexanizmlarini o'rganish orqali, biz nafaqat inson salomatligi balki qishloq xo'jaligi va tabiiy ekosistemalarga bo'lgan ta'sirlarini ham yaxshiroq boshqarishimiz mumkin. Viruslar, ularning sodda tuzilishi va murakkab hayot sikllari tufayli, biologiyada noyob hodisalar hisoblanadi. Ular insonlar, hayvonlar va o'simliklar salomatligiga jiddiy tahdid solib, iqtisodiy va ijtimoiy sohalarga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shunday ekan, viruslarga qarshi strategiyalar ishlab chiqish, profilaktika choralari kuchaytirish va yangi vaksinalarni yaratish zamonaviy fan oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Ushbu sohada olib borilayotgan tadqiqotlar nafaqat kasalliklarni davolashga, balki ularga qarshi kurashishning oldini olish choralari va metodlarini yaxshilashga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kholikov, A. A. "Viruslar va ularning biologiyasi." Toshkent, 2020.
2. Ruzmetov, S. S. "Viruslar: sistematika va tarqalishi." Tashkent, 2018.
3. Juraev, M. "Zararlovchi agentlar va viruslar." Tashkent, 2019.
4. To'raev, I. "Biologiyada viruslar va ularning ahamiyati." Toshkent, 2021.
5. Khamraev, A. "Viruslar va infeksiyalar: nazariy va amaliy jihatlari." Tashkent, 2017.

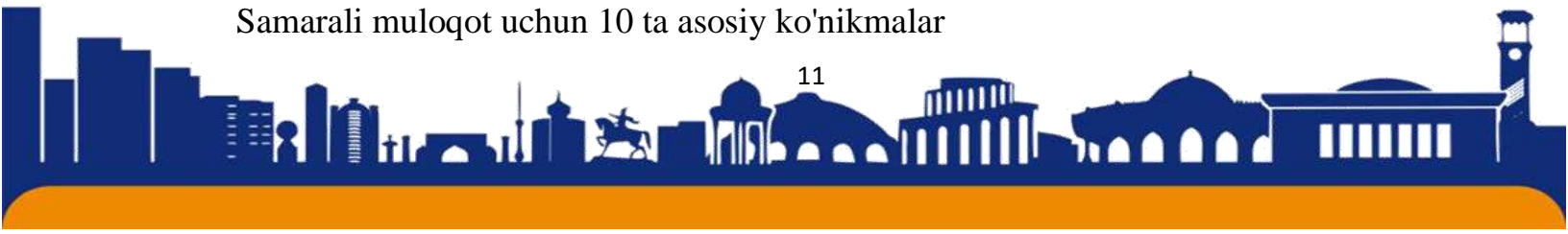
**TURMUSH QURISH OSTONASIDAGI QIZLAR MULOQOT
KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA, ULAR BILAN OLIB
BORILADIGA PSIXOLOGIK MAORIF VA TASHVIQOT ISHLARINING
ÔZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

Karimova Muxayyo Nazar qizi,
Termiz davlat pedagogika instituti
Amaliy psixologiya kafedrası o'qituvchisi
G-mail:karimovamuxayyo91@gmail.com
Tel: (88)075 33 34

Hozirda O'zbekiston Respublikasi yangi davlatchiligining qaror topishida umumjahon va milliy davlatchilik taraqqiyoti qonuniyatlari uzviy ravishda uyg'unlashdi. Jamiyat hayotining o'zgarishi, ma'lum jihatdan oilaga, uning a'zolariga bog'liq bo'lganligi bois, bu muammoni o'rganish va tahlil etish dolzarb jarayon hisoblanadi. Har bir millat oila va u bilan bog'liq jarayonga alohida e'tibor qaratib, oila haqidagi bilimlarni, tasavvurlarni va qadriyatlarni avloddan-avlodga yetkazib kelmoqdalar. Oila - ijtimoiy institut sifatida uning a'zolari yoshi, kasbi, farzandlarning soni, nikoh yoshi, er-xotinlarning milliy mansubligi, hududiy jihatdan yashash joyini inobatga olgan holda tasniflanadi va o'rganiladi. Oiladagi muhitning sog'lomligi avvalo ayolga bog'liq bo'lganidek, jamiyatdagi ma'naviy muhitning sog'lomligi bevosita oilaga va oila tarbiyasiga ma'sul bo'lgan onaga bog'liqdir. Bo'lajak onalarimiz esa hozirgi kunning yosh qizlaridir. Qomusiy olimlarimizdan biri Abu Abdulloh Rudakiyning "Qaysi bir millatni yakson qilmoqchi bo'lsangiz, ularning qizlarini - bo'lajak onalarni tarbiyadan chiqaring. Qaysi bir millatni yuksaltirmoqchi bo'lsangiz, ularning qizlarini - bo'lajak onalarini chiroyli tarbiyaga, go'zal axloqqa o'rgating" degan fikri hozirgi kunning ham dolzarb mavzularidandir. Millatning qizlari ilmi, tarbiyasi hamda aqlli, oilaviy hayotga nisbatan har tomonlama tayyor bo'lsa, oiladagi muhit ham sog'lom va oila mustahkam, farovon bo'ladi. Shuning uchun qizlarning oilaviy hayotga ma'naviy psixologik tayyorgarlik holati, ularning psixologik yetukligi muhim ahamiyatga egadir.

Talaba qizlarda muloqot ko'nikmalarini shakllantrish uchun turli xil tadbirlar, psixologik maorif va tashviqot ishlari olib borilishi juda ham muhim hisoblanadi. Samarali muloqotning asosiy jihati aloqa 3M yondashuvidir. Aql - jo'natuvchi va qabul qiluvchining hushyorligi va munosabati, vosita - jo'natuvchi tomonidan habarni to'g'ri yetkazish uchun qo'llaniladigan usul va xabar - Aql va vositaning kombinatsiyasi.

Samarali muloqot uchun 10 ta asosiy ko'nikmalar

-Tinglash. Samarali muloqotning eng muhim jihatlaridan biri bu yaxshi tinglovchi bo'lishdir.

-Og'zaki bo'lmagan muloqot.

-Aniq va qisqa bo'ling.

-Shaxsli bo'ling.

-O'zingizga ishonib.

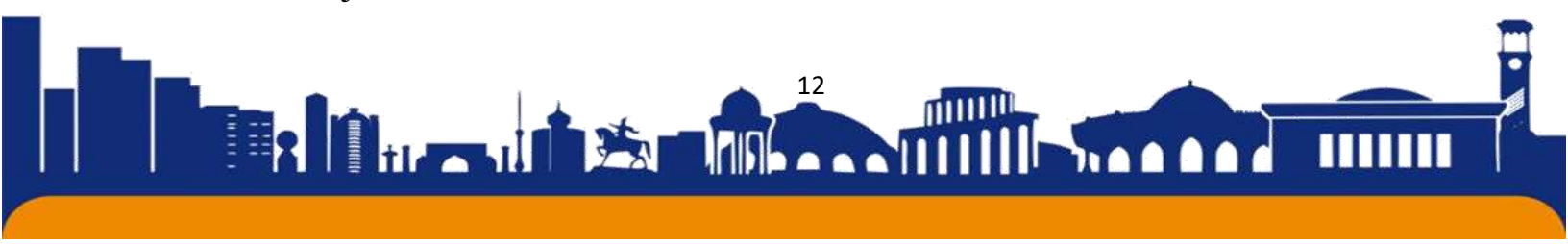
-Empatiya.

-Har doim ochiq fikrga ega bo'ling.

-Hurmatni yetkazing.

Shu o'rinda oilaviy muammolarni o'rganish maqsadida olib borilgan tadqiqotlardan shu narsa ma'lum bo'ldiki, oilaviy muammolar o'zaro munosabatlardagi kelishmovchilik, o'zini tuta olmaslik, yoshlarda muomala madaniyatini shakllanmaganligi, turmush o'rtog'idan mamnun bo'lmaslik, zerikarli hayot, oilaviy burchlarning taqsimlanishi, janjalkashlik, o'ta manmanlik, xulq-atvordagi nomukamallik, moddiy qiyinchiliklar, jizzakilik kabi oila a'zolariga xos xatti-harakatlar va xarakter xususiyatlaridan kelib chiqar ekan. Yana shu narsaga amin bo'ldikki inson o'zi ideal insonni izlarkan. Ko'p holatlarda er-xotinning bir-biridan qoniqmaslik (ish vazifalaridan norozilik), gumonsirash, tanqid, tanbeh kabilar ham ko'pgina muammolarni keltirib chiqarishini bildik. Oila a'zolari oilada bir-birini o'zaro tushunmaslik, xarakter xususiyatlarining bir-biriga to'g'ri kelmasligida deb bilsalar, ayrimlarida ayol kishi noroziligi, tanbehlari erkakdan o'zini ustun qo'yishi deb bildilar. Bundan shu narsa ma'lum bo'ldiki, oilaviy muammolarning asl sababi oilalarda pedagogik va psixologik bilimlarning yetishmasligidadir. Buning uchun mahallalarda bu borada keng qamrovli ishlarni olib borish, mahalla yig'inlarini oilalar bilan hamkorlikda amalga oshirish, qizlarni oilaviy hayotga tayyorlash uchun avvalo ularni onalarini psixologik savodxonligini oshirish, psixolog va pedagoglarga bo'lgan ishonchini oshirish masalalarini hal etish lozim. Qizlarimizni oilaviy hayotga tayyorlashda ularga oilaviy hayotning chiroyli taraflari bilan bir qatorda hayotning past-balandliklari ham mavjud ekanligini, turli-xil murakkab vaziyatlardan shirin so'z-chiroyli muomala bilan yechim topish mumkinligi borasida bilimlarni ham berib borish lozim. Misol uchun ko'pgina oilalarda uchrab turadigan quyida zikr etilgan muammolar bilan ham tanishtirib borilsa, o'zlarini katta hayotga qadam qo'yganda qiyinchiliklarga duch kelishganda dovdorab qolishmaydi, oqilona yo'lini tanlab bu vaziyatdan chiqib olishlari mumkin bo'ladi.

Shu o'rinda yana qizlarimizga singdirilishi lozim bo'lgan oilaviy qadriyatlarni sanab o'tish joiz:

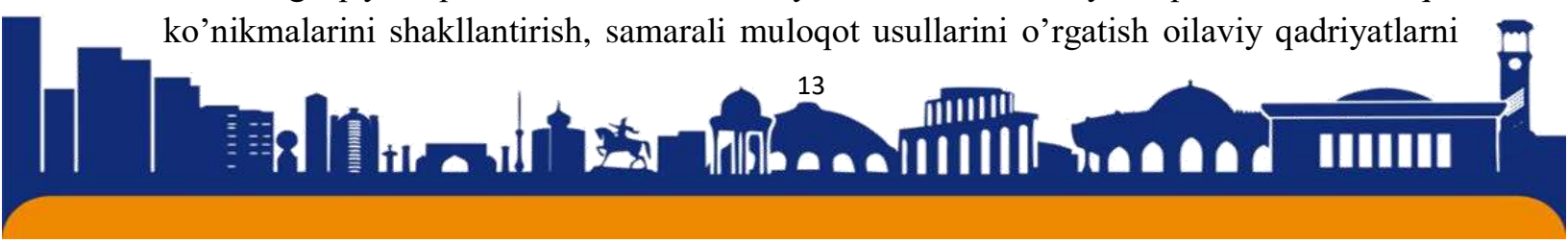

- oilaning har bir a'zosi uchun ahamiyatga ega bo'lgan ma'no - har bir oila muhtojlik, sevgini bilishi kerak;
- o'zaro hurmat - boshqa shaxsning fikrlarini, hissiyotlarini va ehtiroslarini qabul qilish;
- halollik - agar oilada bunday qiymat bo'lmasa, u boshqa shaxsning shaxsini hurmat qilmaslik deganidir;
- kechirish - xato qilgan odamlarni kechirishni o'rgatish muhimdir;
- mas'uliyat - bu qadriyat boshqa oila a'zolarining xotirjam bo'lishlari uchun zarurdir, chunki ular ishonadigan kishilar borligini biladilar;
- muloqot - bu qiymat oilani mustahkamlashga yordam beradi, muloqotni susaytirilishi noto'g'ri tushunishga va oilani buzishga olib keladi;
- urf-odatlar - bu oilaning eng muhim qadriyatlaridan biridir, bu sizning va yaqinlaringiz uchun xos bo'lgan o'ziga xoslikdir.

Shunday ekan turmushga chiqayotgan har bir qiz psixologik savodxonlikka ega bo'lishi, muloqot ko'nikmalarini egallaganligi, oilaviy muammolarni ijobiy hal qila olishi, har qanday sharoitda turmush ortog'i va bolalariga sog'lom psixologik muhitni yarata olishi hamda oilaviy munosabatlarda namunalilik ko'rsatib farzand tarbiyasidagi beminnat xizmatlari bilan o'z hissalarini qo'shmoqliklari lozimdir.

Qiz bola turmush qurgandan so'ng uning ijtimoiy muhitdagi mavqeyi tubdan o'zgarishi asosida unga nisbatan boshqalarni va o'z-o'ziga bo'lgan munosabati o'zgarishi kuzatiladi. Mazkur o'zgarishga nisbatan o'zida ishonchni shakllantira olgan qiz bola yangi oilasida qisqa muddatda o'z o'rniga ega bo'la olishida muloqot madaniyatining ahamiyati kattadir. Oila qurishga o'zida ishonchni shakllantirishiga eng asosiy turtki rolini o'ynovchi omillardan biri bu - o'z-o'ziga yo'riqnoma berishi ya'ni, oilaga tayyorlik holatining har tomonlama o'stirish hisoblaniladi. Yangi kelinlik mavqega moslashish albatta, tajriba va bilimlarga asoslanadi. Shularga ko'ra, har qanday turmush qurish yoshiga yetgan qiz o'zining yutuqlari va kamchiliklarini tafakkurida aqlan tahlil qilib o'zi kelin bo'lgach amalga oshiradigan xatti-harakatlarini tassavur eta olishi kerak.

Xulosa qilib aytganda talaba qizlarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda ularga ta'sir etuvchi har bir jabhani atroflicha o'rganib, o'sha omil uning kelajakdagi turmush hayotida qanday natija ko'rsatishi mumkinligini ilmiy prognoz qilish va ularning qadriyatlar tizimidan kelib chiqib ularga ijobiy ta'sir etuvchi omillarni yanada ko'paytirish, ularni kelajak maqsadlarini to'g'ri belgilashida ko'maklashish zarur. Talabalik davri shaxsning qayta qurilish davri bo'lib, aynan mana shunday vaqtda unda muloqot ko'nikmalarini shakllantirish, samarali muloqot usullarini o'rgatish oilaviy qadriyatlarni

to'g'ri singdira olish, ularni kelajakda mehnat jamoasida yutuqlarga erishishiga va muvaffaqiyatli oila barpo qilishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar. - Toshkent: O'zbekiston, 2017. - 104 b.

2. Shoumarov G'.B. Oila psixologiyasi:Darslik-T.:”Sharq”, 2014.272-bet.

3. Fayziyeva M, Jabborov A. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi.- T.:”Sharq”,2007.42-bet.

4. Karimova, M. (2023). QIZLARNING MUHABBAT BORASIDAGI TASAVVURLARINING OILA MUSTAHKAMLIGIGA TA'SIRI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(2).

5. Ashurova, S. F., & qizi Karimova, M. N. (2023). OILADA O'SMIRLARNING SOG'LOM TURMUSH TARZI VA OILAVIY HAYOT HAQIDAGI TASAVVURLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 363-368.

6. qizi Karimova, M. N., & Ashurova, S. F. (2023). PROFESSIONAL TA'LIMDA TAHSIL OLAYOTGAN QIZLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH VA ULARDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 369-373.

**ASKOMITSETLARNING UMUMIY TAVSIFI, AHAMIYATI VA
VAKILLARI**

G'ofurova Muqaddasxon Shavkatjon qizi
Andijon davlat pedagogika inistituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi askomitsetlar ya'ni xaltachali zamburug'larga umumiy tavsif, ularning ahamiyati va vakillari haqida ma'lumot berilgan.

Аннотация: В данной диссертации дается общая характеристика аскомицетов, то есть сумчатых грибов, их значение и представители.

Abstract: This thesis provides a general description of ascomycetes, i.e. sac fungi, their importance and representatives.

Kalit so'zlar: Askomitsetlar, diplofaza, konidiya, mitselliya, xitridiomitset, ekzogen, saniotogamiya, tafrinomitsetlar, saxaromitsetlar.

Ключевые слова: аскомицеты, диплофаза, конидии, мицелий, кстридиомицеты, экзогенные, саниотогамия, тафриномицеты, сахаромицеты.

Key words: Ascomycetes, diplophase, conidia, mycelium, xtridiomycetes, exogenous, saniotogamy, taphrinomycetes, saccharomycetes.

Askomitsetsimonlar xaltachali zamburug'lar (Ascomycetes) – maxsus xaltachalarda rivojlanib yetiladigan sporalar orqali ko'payuvchi zamburug'lar sinfi. 42000 dan ortiq turi bor. Ba'zi turlari jinssiz yo'l bilan turli konidial sporalar hosil qiladi. Zamburug' mitseliysi bir yadro (gaplofaza) hujayrali va xaltacha hosil qiluvchi qo'sh yadro (diplofaza) hujayrali giflardan iborat. Ular asosan tana tuzilishiga va qisman xaltacha shakliga mos holda bo'linadi. Yalang'och xaltachalilar, ya'ni tuban askomitsetlar (Gymnoasci), meva xaltachalilar (Carpoasci) va lokuloaskomitsetlar (Loculoasci) deb ataluvchi uchta kenja sinfga hamda bir necha oilalarga bo'linadi. Keng tarqalgan, ko'pchilik saprofitlar tuproqda, turli organik qoldiqlarda uchraydi, oziq-ovqat mahsulotlarida ko'payib, ularni buzadi. Lishayniklar tanasida yashaydigan barcha zamburug'lar askomatsitlarga kiradi. Konidiya davrida ko'pchilik vakillari o'simlik, hayvonlarda parazitlik qiladi, sellyulozani va har xil sanoat mahsulotlarini yemirib zarar keltiradi. Askomitsetlar mikrobiologiya sanoatida fermentlar, antibiotiklar va boshqa mahsulotlar olish maqsadida foydalaniladi. Bir qancha turlari (qo'ziqorin, strochok, tryufel va boshqalar)dan oziq-ovqat sifatida foydalaniladi.

Xaltachali zamburug'lar (Ascomycota) quyidagi umumi tavsiflarga ega. 1. Vegetativ tana odatda tarmoqlangan, hujayralarga bo'lingan gaploid mitselliya iborat. Hujayralararo to'siqda tirqishlar bo'lib orqali hujayraning tuzilmalari, shu jumladan yadro

ham o'tadi. Asomitsetlarning hujayra devori odatda ikki qavatli, hujayralari ko'pyadroli, erysiphales tartibining zamburug'larida bir yadroli. Achitqi ko'rinishidagilari ham kam emas. Mitselliylar – achitqi dimorfizm ham ma'lum: bir sharoitda gifa, boshqasida achitqi hujayralar bo'ladi. 2. Aksomitsetlarni hujayrasini devorida xitin bo'lib jami polisaxaridlarning 20 - 25 % ni tashkil qiladi: bu xitridiomitsetlardagidan kam. 3. Vegetativ ko'payish mitselliyni bo'laklariga bo'linishi, achitqi hujayralarini bo'linishi tufayli ro'y beradi. Jinsiz (sporalar yordamida) ko'payishi keng tarqalgan. Vegetativ ko'payish amalda ekzogen spora - konidiyalar hosil qilish bilan sodir bo'ladi. 4. Jinsiy ko'payish turlicha o'tadi. Bu ko'pincha ko'pyadroli, gametalarga tabaqalashmagan gametangiylarni o'zaro qo'shilishi tufayli yadroni bittasidan ikkinchisiga o'tishi bilan sodir bo'ladi. Bu zamburug'larda saniotogamiva - bitta mitselliydagi yadroni ikkinchisiga o'tib qo'shilishi bilan ham amalga oshadi. 5. Xaltachali zamburug'larning juda ko'pchiligidagi jinsiy jarayonda yadro darhol qo'shilishmay juftlik - dikarionlik hosil qiladi, bu holatda yadrolar birvarakayiga ko'p marta bo'linadi. 6. Jinsiy jarayon hosilasi - meyo-sporangiy xalta yoki ask deb ataladi." Bu endogen sporalar - aksosporalar postmeyotik yadrolar bo'linib ko'p hollarda 8 tani hosil qiladi. Askosporalarni hosil bo'lishida dikarionning ikkita yadrosi qo'shilishi - kariogamiya ro'y beradi. Askosporalarning hosil bo'lishi uchun xaltacha borligini hammasi emas, uni bir qismi sarflanadi. 7. Jinsiy jarayon va askosporali xaltachalami hosil bo'lishining intixosi har bir mazkur tur uchun o'ziga xos ko'rinishdagi meva-tanalarni hosil bo'lishga olib keladi. 8. Askomitsetlarning hayotiy davrasida gaplodavr ustunlik qiladi. Dikariodavrlik hayotiy davrning qisqa muddatida ro'y beradi. Bu zamburug'lar gomotall va geterotall bo'ladi. 9. Askomitsetlarga mansublar kurrai zaminimizda uning hamma joyida tarqalgan. Askomitsetlar uchiramaydigan joylar yo'q hisobi. 10. Aksomitsetlarning ko'pchiligi antibiotiklar, vitaminlar, fermentlar va shu kabilar hosil qilishga ko'ra ular katta iqtisodiy ahamiyatga ega. Ularning ayrim turlaridan ilmiy tadqiqotlardagi muhim ob'ekt sifatida, ayniqsa genetikada ko'p foydalaniladi.

Askomitsetlarning sistematikasi: Morfologiyasi hamda molekulyar darajadagi tuzilishga ko'ra askomitsetlarni asosan uch guruhga bo'linadi.

1. Tafrinomitsetlar (Taphrinomycota) ularni arxiaskonomitsetlar (Archiascomycotina)-eng qadimgi va sodda tuzilgan guruh hisoblanib boshqa askomitsetlarning boshlamasi, ibtidosi deb hisoblanadi. Morfologiyasi turlicha, mitselliylar, achitqi tuzilishli, mevatana hosil qiladiganlari ham bor.

2. Saxaromitsetlar (Saecharomycotina) yoki gemiaskomitsetlar (Hemiascomycotina) mitselliylar, kurtaklaydigan achitqili ko'rinishlarda.

3. Haqiqiy askomitsetlar, euaskomitsetlar (Ascomycotina) yoki pezizomitsetlar (Pezizomycotina) mitselliylilik haqiqiy mevatanalilik zamburug'lar guruhi.

Ayrim ma'lumotlarga ko'ra askomitsetlarga jami zamburug'larning 75 % gacha turlari mansub. Tuproq mikobionitining ancha qismini askomitsetlar tashkil qiladi. Suvda ham askomitsetlar ko'p. Askomitsetlar o'simliklarni tekinox'rlari hisoblanadi. Odam va hayvonlardagi tekinox'rlar orasida askomitsetlar anchagina. Askomitsetlardan odamlar qadimdan oq achitqi sifatida (non. pivo tayyorlashda) antibiotiklar olishda foydalanib kelgan. Ba'zi askomitsetlarni (qo'ziqorin, tiyufellar) oziq sifatida odamlar istemol qilishadi. Umuman olganda, askomitsetlar tabiatda muhim o'rin egallaydi va ko'lab sohalarda inson faoliyatiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Askomitsetsimonlar#cite_note-1
2. Botanika "Tuban o'simliklar" Sh.J. Tojiboyev, N.M.Naraliyeva."Namangan" nashriyoti 2016
3. "Tuban o'simliklar" L.L.Velikanov va bosh. "O'qituvchi nashriyoti"- 1995
4. Botanika "Tuban o'simliklar" fanidan o'quv -uslubiy majmua . X.H. Jalolov.Samarqand-2019
5. <https://in-academy.uz/index.php/si/article/download/16104/11173/13661>

СЕМЕЙНЫЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ: ОСНОВЫ, ВИДЫ И РОЛЬ В ОБЩЕСТВЕ

Рахимова Лейли Сельяровна

Ташкентский городской юридический техникум
Преподаватель кафедры «Специальных дисциплин»

Аннотация: В данной статье даётся понятие семейных правоотношений, прав и обязанностей супругов, личных и имущественных отношений в семье, рассматриваются вопросы собственности и обязательств между членами семьи, определение места жительства ребенка после развода родителей и другие аспекты.

Ключевые слова: Семья, правоотношения, дети, брак, воспитание, забота, права, обязанности, ответственность, имущественные отношения, собственность, мораль, материнство, отцовство.

Введение: Президент Шавкат Мирзиёев в интервью поделился, что для него значит семья и что делает его счастливым. «Семья для меня священна. Священна тем, что где бы ты ни работал, кем бы ты ни был, если в семье не будет воспитания, среды, честности, отношений, никогда не будет результата. Поэтому я уделяю большое внимание воспитанию своих детей».

Семья – это первое общество, которое окружает ребенка и в котором он формируется как личность. Благополучные семьи являются залогом воспитания достойного нового поколения граждан страны. Именно поэтому необходимо оказывать внимание благосостоянию семей на уровне государства.

Семейные правоотношения — это важнейшая составляющая правового регулирования, которая охватывает отношения, возникающие между членами семьи, а также между ними и государственными органами в различных ситуациях: от заключения брака до разрешения споров о детях. Важно понимать, что семейные правоотношения регулируют не только вопросы, связанные с правами и обязанностями, но и личные интересы граждан, находящихся в семейных узах. Эти отношения находятся под защитой государства, что делает их важными для стабильности и гармонии в обществе.

Давайте более подробнее разберём, что такое семейные правоотношения?

Семейные правоотношения — это совокупность прав и обязанностей, возникающих в ходе личных и имущественных отношений в семье. Законодательство в этой области регулирует различные аспекты: от заключения и

расторжения брака, до вопросов, касающихся воспитания детей, раздела имущества и установления алиментов.

Основные источники семейного права в Узбекистане — это Семейный кодекс и другие нормативно-правовые акты, регулирующие семейные отношения.

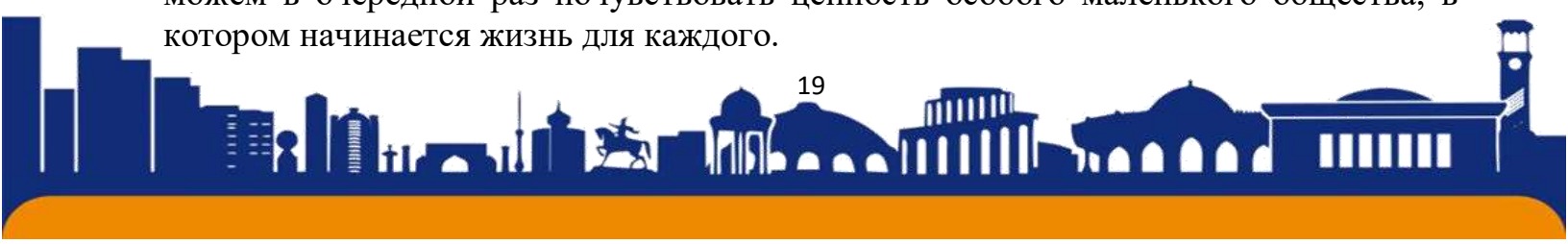
В Узбекистане правовые отношения, касающиеся семьи, закреплены в Семейном кодексе. Однако внимание государства к семьям не ограничивается Кодексом. Как известно, каждый год в Узбекистане объявляется годом, направленным на укрепление определенных сфер жизни. Годом семьи были объявлены 1998 год и 2012 год. В эти годы множество инициатив было направлено на выявление, изучение и решение проблем в сфере семьи.

Президент Шавкат Мирзиёев продолжает традицию поддержки и оказания особого внимания вопросам семей. Так, 27.06.2018г. было подписано Постановление Президента Республики Узбекистан «Об утверждении концепции укрепления института семьи в Республике Узбекистан» №ПП-3808, включающее основные направления работы. 18 февраля с целью обеспечения плодотворного сотрудничества в сфере создания здоровой социально-духовной атмосферы в семьях и махаллях было создано Министерство по поддержке махалли и семьи. Данная инициатива является дополнительным усилием по укреплению благополучия семей во всей стране.

За последние годы сделано множество шагов на пути к созданию общества с благополучными семьями. Однако, некоторые вопросы все еще нуждаются в особом внимании. Решимость, с которой ведется работа в данной сфере, даёт уверенность в том, что таких вопросов будет становиться все меньше.

Узбекистан – это страна, где удивительным образом смешиваются традиционная и западная культуры. В узбекских семьях традиционно сохраняется ценность уважения и почитания старшего поколения, женщины имеют право реализовываться профессионально, детям уделяется наибольшее внимание и забота, и вся семья прилагает усилия для процветания их небольшого сообщества.

Даже взрослея, мы не становимся полностью автономными от своей семьи. Нам всегда хочется приезжать в гости к родителям и родственникам, мы оказываем поддержку близким, оказавшимся в сложной жизненной ситуации, относимся ко всем детям большой семьи как собственным. Семья - это то, что следует охранять не только самими членами семьи, но всем миром, что и подчеркивают международные документы и организации. Именно поэтому день семьи – это тот день, когда мы можем в очередной раз почувствовать ценность особого маленького общества, в котором начинается жизнь для каждого.

Несмотря на наличие нормативно-правовой базы, семейные правоотношения в Узбекистане сталкиваются с рядом проблем. Одной из них является недостаточное внимание к правам детей в конфликтных ситуациях, особенно в случае насилия в семье или разводов. Также актуальной остается проблема соблюдения прав женщин и детей в условиях традиционных общественных установок.

В перспективе важно улучшить механизмы защиты прав и интересов членов семьи, повысить юридическую грамотность населения в вопросах семейного права, а также улучшить систему разрешения семейных конфликтов.

Один из наиболее сложных вопросов, возникающих в семейных правоотношениях, — это определение места жительства ребенка после развода родителей. В одном из дел, в котором оба родителя боролись за право жить с ребенком, суд принял решение в пользу матери, исходя из того, что она является основным воспитателем и опекуном ребенка. При этом учитывался и возраст ребенка (меньше 5 лет), что также сыграло роль в решении, ведь по закону в этом возрасте преимущество при определении места жительства обычно отдается матери.

Однако в другом деле, когда ребенку было уже 12 лет, суд рассмотрел его мнение, которое также имело решающее значение. В результате ребенок остался жить с отцом, так как сам выразил желание жить именно с ним. Этот случай показал, что при решении подобных вопросов важна не только позиция родителей, но и мнение самого ребенка, особенно если он достаточно взрослый, чтобы выразить свои предпочтения.

Заключение: Семейные правоотношения — это неотъемлемая часть правовой системы, которая требует постоянного внимания и усовершенствования. Они играют важную роль в поддержании социальной стабильности, обеспечении прав и свобод граждан, а также в укреплении моральных устоев общества. Роль государства в этой сфере заключается не только в создании законодательных норм, но и в обеспечении их реального соблюдения для защиты интересов семьи как основы общественного устройства.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Конституция Республики Узбекистан в новой редакции – Т.-2023.
2. Семейный кодекс Республики Узбекистан – Т. – 1998г.
3. Семейное право Республики Узбекистан – Учебное пособие – 2021 г.
4. Гражданский кодекс Республики Узбекистан – Т. с дополнениями и изменениями на 2024 год.

УРОВНИ КАРДИОСПЕЦИФИЧЕСКИХ ФЕРМЕНТОВ У ИССЛЕДУЕМЫХ БОЛЬНЫХ С ХИРУРГИЧЕСКОЙ ПАТОЛОГИЕЙ ДО ОПЕРАЦИИ

Фарида Азизова

Центр профессионального развития медицинских работников, Ташкент, Узбекистан

М.Г. Мухамедова , Д.М. Нуралиева

Военно-медицинская академия вооруженных сил республики Узбекистан,
Узбекистан

Аннотация: В статье исследуются уровни кардиоспецифических ферментов у пациентов с острой хирургической патологией до операции и их взаимосвязь с риском сердечно-сосудистых осложнений. Проведен анализ данных 232 пациентов, включающих военнотружущих и гражданских лиц, разделенных на группы с наличием и отсутствием внутробрюшной гипертензии (ВБГ). Установлено, что острое повышение внутробрюшного давления вызывает значительное увеличение уровней тропонина I, креатинкиназы МВ и лактатдегидрогеназы, что ассоциируется с повышением риска инфаркта миокарда и нарушением гемодинамики. Выявлена корреляция между уровнями ферментов и степенью сердечной дисфункции. Результаты исследования подчеркивают важность ранней диагностики кардиоваскулярных изменений для предотвращения неблагоприятных исходов.

Ключевые слова: кардиоспецифические ферменты, внутробрюшная гипертензия, сердечно-сосудистые осложнения, острая хирургическая патология, тропонин, креатинкиназа, гемодинамика.

Актуальность. Кардиоспецифические ферменты, такие как креатинкиназа МВ (КФ-МВ), тропонин I и тропонин Т, играют важную роль в оценке состояния сердечной мышцы и выявлении повреждений миокарда. Повышение уровней этих ферментов у пациентов с острой хирургической патологией может свидетельствовать о наличии сердечных осложнений, что требует особого внимания и коррекции тактики лечения. Дооперационное определение уровней кардиоспецифических ферментов позволяет оценить риск развития сердечно-сосудистых осложнений в периоперационном периоде и своевременно принять меры для их профилактики (1,2).

Целью данного исследования является изучение уровней кардиоспецифических ферментов у пациентов с хирургической патологией до проведения оперативного вмешательства и анализ их взаимосвязи с исходами лечения.

Материал исследования. Проводилось сравнения результатов исследования между военными и гражданскими лицами с острой хирургической абдоминальной патологией в зависимости от наличия у них внутрибрюшной гипертензии. Было проведено исследование 232 пациентов с экстренными хирургическими заболеваниями и травмами живота, проходивших лечение на базе интенсивной терапии в Республиканском научном Центре экстренной медицинской помощи Минздрава Республики Узбекистан и в военном Госпитале МЗ РУз в период с 2021 по 2024 гг. Основную группу (ОГ) составили 112 пациентов военнослужащих (48,3%) пациентов, в этой группе подгруппу А - составили 39 пациента (34,8%) с внутрибрюшной гипертензией (ВБГ+), подгруппу В - 73 (65,2%) без внутрибрюшной гипертензии (ВБГ-), (табл.1). Группу сравнения (ГС) составили 120 пациентов- гражданских лиц (51,7 %). Подгруппу А ГС составили пациенты с ВБГ 49 пациента (40,8% от числа пациентов ГС), подгруппу В-ГС – составили 71 пациентов (59,2%) (табл.1).

Таблица 1

Распределение пациентов на группы и подгруппы

группы	А подгруппа, пациенты с ВБГ		В подгруппа пациенты без ВБГ		всего	
	п	%	п	%	п	%
ОГ - основная группа, пациенты военнослужащие	39	34,8%	73	65,2%	112	48,3%
ГС группа сравнения, пациенты гражданские лица	49	40,8%	71	59,2%	120	51,7%

Примечание: ВБГ внутрибрюшная гипертензия .

Методы исследования включали: биохимические анализы крови, измерение внутрибрюшного давления катетером Фалея по методу S.E.Bradley и G.P.Bradley, статистическая обработка результатов.

Результаты лабораторных показателей. Уровни кардиоспецифических ферментов у пациентов ГС с ВБГ+ (подгруппа А ГС). были значительно выше по сравнению с пациентами из группы сравнения, что свидетельствует о высоком риске развития инфаркта миокарда (табл.11). Тропонин I: В подгруппе А ГС — $0,38 \pm 0,12$ нг/мл. В подгруппе А ОГ — $0,20 \pm 0,10$ нг/мл. В подгруппе В ГС — $0,18 \pm 0,09$ нг/мл. В подгруппе В ОГ — $0,09 \pm 0,04$ нг/мл. КФК-МВ: В подгруппе А ГС — 250 ± 25 Ед/л. В подгруппе В ОГ — 190 ± 18 Ед/л. В подгруппе В ГС — 180 ± 17 Ед/л. В подгруппе В ОГ — 140 ± 15 Ед/л. ЛДГ: В подгруппе А ГС — 470 ± 50 Ед/л. В подгруппе А ОГ — 410 ± 45 Ед/л. В подгруппе В ГС — 400 ± 42 Ед/л. В подгруппе В ОГ — 350 ± 40 Ед/л. Среди пациентов с повышенным уровнем тропонина I ($>0,2$ нг/мл) и КФК-МВ (>200 Ед/л) наблюдалась повышенная частота инфаркта миокарда.

Повышение уровня кардиоспецифических ферментов значительно коррелирует с развитием инфаркта миокарда у пациентов с острой абдоминальной патологией, особенно при наличии внутрибрюшной гипертензии и сопутствующей сердечно-сосудистой патологии.

Таблица 2. Уровни тропонина I, КФК-МВ и ЛДГ

Подгруппа	Тропонин I (M ± σ, нг/мл)	КФК-МВ (M ± σ, Ед/л)	ЛДГ (M ± σ, Ед/л)
А-ОГ	0.20 ± 0.10	190 ± 18	410 ± 45
В-ОГ	0.09 ± 0.04	140 ± 15	350 ± 40
А-ГС	0.38 ± 0.12	250 ± 25	470 ± 50
В-ГС	0.18 ± 0.09	180 ± 17	400 ± 42

Также результаты исследования показали, что острое повышение ВБД вызывает более выраженные изменения в центральной и внутрисердечной гемодинамике по сравнению с хроническим повышением ВБД, которое диагностировалось только в ГС. При остром ВБД снижение сердечного выброса составляло 20%, в то время как при хроническом повышении этот показатель составлял около 10%. Это связано с тем, что острое повышение ВБД приводит к резкому нарушению венозного возврата и увеличению постнагрузки, что вызывает значительное снижение сердечного выброса и повышение центрального венозного давления.

Фракция выброса у пациентов с острым ВБД снижалась до 42%, что указывает на выраженное нарушение сократительной функции сердца. При хроническом ВБД этот показатель оставался на уровне 48%, что свидетельствует о меньших изменениях, вызванных адаптацией сердца к повышенной нагрузке. Тем не менее, даже при хроническом ВБД отмечались признаки диастолической дисфункции, которая наблюдалась у 58% пациентов. Пациенты с хроническим повышением ВБД показывают меньшее снижение сердечного выброса по сравнению с пациентами с острым ВБД, что связано с частичным развитием адаптационных механизмов. Артериальное давление у пациентов с острым повышением ВБД чаще снижено из-за резкого ухудшения системного кровообращения, в то время как у пациентов с хроническим ВБД наблюдаются более стабильные показатели. ЦВД повышается как при остром, так и при хроническом повышении ВБД, однако при остром повышении наблюдается более значительное увеличение ЦВД. Уровни кардиоспецифических ферментов (тропонин I, КФК-МВ) повышены при обоих состояниях, но при остром повышении ВБД наблюдается более выраженное повреждение миокарда (табл.2). Эти данные указывают на большее повреждение миокарда при остром повышении ВБД.

Выводы. Острое повышение ВБД связано с резким снижением сердечного выброса, артериальной гипотензией и более выраженным повышением ЦВД. Повышенные уровни кардиоспецифических ферментов свидетельствуют о большем повреждении миокарда при остром повышении ВБД. Хроническое повышение ВБД сопровождается менее выраженными нарушениями гемодинамики. У пациентов с хроническим повышением ВБД отмечаются более стабильные показатели артериального давления, меньшее увеличение ЦВД и более низкие уровни кардиоспецифических ферментов, что указывает на частичную адаптацию сердца к повышенному ВБД.

Список литературы

1. Абдоминальный компартмент синдром: современные аспекты диагностики и лечения / В.Е. Корик, Д.А. Ключко, Г.В. Бут-Гусаим и др. // Военная медицина. - 2016. - №3. - С. 127-133.
2. Никитина, Е.В. Взаимосвязь интраабдоминального давления с показателями газов крови, кислотно-основного состояния и частотой ИВЛ у пациентов с острым деструктивным панкреатитом / Е.В. Никитина, И.М. Самсонова // Новости хирургии. - 2014. - Т. 22, №2. - С. 213-217.

O‘ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDA TRANSPORT XIZMATLARINING NARXLARI TAHLILI

Sattorova Shahina, Almardonov Ròzi, Yunusova Sarvinoz

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 7 TU-24guruh talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida turizmni rivojlantirish jarayonida transport xizmatlarining ahamiyati va narxlari tahlili amalga oshirildi. Transport turlari, ularning narxlari va sifat ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi bog‘liqlik batafsil yoritildi. Turizm infratuzilmasini takomillashtirish va sayyohlar uchun transport xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan tavsiyalar keltirildi.

Kalit so‘zlar: transport xizmati, turizm, narx tahlili, transport infratuzilmasi, iqtisodiy samaradorlik.

Kirish. O‘zbekistonning boy tarixiy va madaniy merosi mamlakatni jahon turistik bozorida raqobatbardosh qiladi. Ammo turizmni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun xizmatlar sifati va narxlari o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash muhim hisoblanadi. Transport turizm infratuzilmasining asosiy qismi bo‘lib, uning narxi va sifati sayyohlar oqimiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Bu maqolada O‘zbekistonda turizm transport xizmatlarining narxlari, ularning sayyohlar uchun iqtisodiy jihatlari tahlil qilinadi va mavjud muammolarni hal qilish yo‘llari taklif etiladi.

Metodologiya

Tadqiqot quyidagi usullar yordamida amalga oshirildi:

1. Statistika tahlil: 2020–2023-yillar davomida O‘zbekistondagi turizm transport xizmatlari narxlarining o‘zgarishi o‘rganildi.
2. Taqqoslash usuli: Aviatsiya, temir yo‘l, avtobus va yengil avtomobil xizmatlarining narxlari taqqoslandi.
3. So‘rovnoma: Mahalliy va xorijiy sayyohlardan transport xizmatlari sifatiga qoniqish darajasi bo‘yicha ma‘lumotlar to‘plandi.
4. Iqtisodiy tahlil: Transport xizmatlari narxlarining turistik faoliyat rentabelligiga ta‘siri hisoblandi.

Natijalar va tahlil

1. Transport xizmatlari turlari bo'yicha narx tahlili:

O'zbekistonda mavjud transport vositalarining narxlari quyidagicha tahlil qilindi:

Aviatsiya:

Aviakompaniyalar tomonidan ichki va xalqaro reyslar uchun narxlar sezilarli farqlanadi. Masalan, Toshkent–Urganch yo'nalishi bo'yicha o'rtacha narx \$60-80 oralig'ida, bu mahalliy turistlar uchun qimmat.

Temir yo'l:

"Afrosiyob" tezyurar poyezdi narxlari nisbatan yuqori (\$25-40), lekin qulaylik va vaqt tejamlorligi bilan ajralib turadi. Oddiy poyezd xizmatlari arzonroq, ammo xizmat sifati past.

Avtobus va taksi:

Avtobuslar narxi o'rtacha darajada (\$10-15), lekin uzoq masofalar uchun sayyohlar orasida unchalik mashhur emas. Taksi xizmatlari esa shahar ichida qulay, ammo narxlari tartiblanmagan.

2. Narx va sifat o'rtasidagi bog'liqlik:

Sayohatchilar bilan olib borilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, qimmat xizmatlar yuqori sifatni kafolatlasa-da, barcha sayyohlar uchun maqbul emas. Mahalliy infratuzilma past darajada rivojlangan hududlarda xizmatlarning sifati narxiga mos emas.

3. Hududiy farqlar:

Buxoro, Samarqand va Xiva kabi mashhur turistik shaharlarda transport narxlari nisbatan yuqori, bu esa turistlarni boshqa vositalardan foydalanishga majbur qiladi. Chekka hududlarda esa xizmatlar yetishmasligi sayohatchilarning qiyinchiliklariga sabab bo'ladi.

Xulosa va tavsiyalar

Mazkur tadqiqot asosida quyidagi xulosalar va tavsiyalar ilgari suriladi:

1. Narxlarni tartibga solish: Transport xizmatlari narxlarini turli sayyohlik toifalari uchun moslashtirish zarur. Mahalliy va xalqaro turistlar uchun maxsus tariflar ishlab chiqilishi kerak.

2. Hududiy transport infratuzilmasini rivojlantirish: Chekka hududlarda transport xizmatlarini yaxshilash orqali turistlar oqimini oshirish mumkin.

3. Yangi texnologiyalarni joriy etish: Mobil ilovalar orqali transport xizmatlari haqida ma'lumot olish imkoniyatlarini kengaytirish kerak.

4. Xalqaro hamkorlik: Xorijiy aviakompaniyalar bilan hamkorlikni kengaytirish orqali ichki va xalqaro reyslar sonini oshirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizmni rivojlantirish strategiyasi to'g'risida"gi qarori, 2023-yil.
2. O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasi hisobotlari, 2020–2023-yillar.
3. Jahon sayyohlik tashkiloti (UNWTO) ma'lumotlari.
4. Mintaqaviy transport infratuzilmasi bo'yicha tadqiqot materiallari.
5. Sayohatchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari, 2023-yil.

BOZOR IQTISODIYOTINING MAZMUNI VA AMAL QILISHI

Sattorova Shahina

Denov tadbirkorlik va pedagogika institutining
tadbirkorlik va boshqaruv fakulteti turizm va
mehmondo'stlik yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Bu maqola bozor iqtisodiyotining to'liq mazmuni u qanday paydo bo'lishi uning asosiy belgilari, turlari va bozor iqtisodiyotiga o'tish tamoyillari haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: Bozor iqtisodiyoti, kishilik jamiyati, monopoliya, Tovar-pul munosabatlari, subsidiya

Kishilik jamiyati paydo bo'libdiki, insoniyat oldida: nimani ishlab chiqarish zarur; qanday usullar va sarf-xarajalar bilan ishlab chiqarish zarur ishlab chiqarilgan narsalar kimga kerak, ularni kimlar iste'mol etadi? degan mazmunidagi muammolar turadi.

Bu muammolarni hal etish iqtisodiy tizimga qarab turlicha bo'lgan. Agar rejali iqtisodiyot tizimi ularni samarali hal eta olmagan bo'lsa, bozor iqtisodiyoti buning uddasidan chiqa oldi. Bozor. iqtisodiyoti ko'pchilik xalqlarga manzur bo'lgan va ular kelajagini ta'minlovchi iqtisodiyot hisoblanadi. U hozirgi davrga xos umuminsoniy iqtisodiyotdir.

Bozor iqtisodiyoti iqtisodiy faoliyatda erkinlikka, xo'jalik yuritishda oqilonalik tamoyillariga asoslangan demokratik iqtisodiyotdir.

Bozor iqtisodiyotining mohiyatini anglash uchun uning asosiy belgilarini ko'rib chiqamiz. Bozor iqtisodiyotiga erkinlik xos bo'lib, uni mulkchilik shakli ta'minlaydi. Bunday iqtisodiyotda xususiy, jamoa va davlat mulklari mavjud bo'lib, u yoki bu mulkning monopoliyasi (yakka hokimligi) bo'lmaydi. Barcha mulklar teng, ular cheklanmagan holda rivojlanadi. Mulchilikning asosini xususiy mulk tashkil etadi. Bozor iqtisodiyotida xo'jalik yuritishning shakllaridan qaysi birini tanlash, o'z mol-mulkini qanday ishlatish ham kishilarning o'z ixtiyoriga bog'liq. Tadbirkorlik qilish yoki yollanib ishlash, o'z pulini sanoatga, dehqonchilikka, tijoratga, bank ishiga yoki boshqa yo'lga sarflash odamlarning o'z ixtiyorida. Muqobil faoliyat turlari ko'p va ulardan ma'qul keladigani tanlab olinadi,

ammo iqtisodiy oqilonalikka amal qilinadi. Shu boisdan hamma o`z qo`lidan keladigan ish bilan shug`ullanadi.

Xilma-xil mulkchilik va faoliyat turlarini erkin tanlab olish iqtisodiy plyuralizmni tashkil etadi.

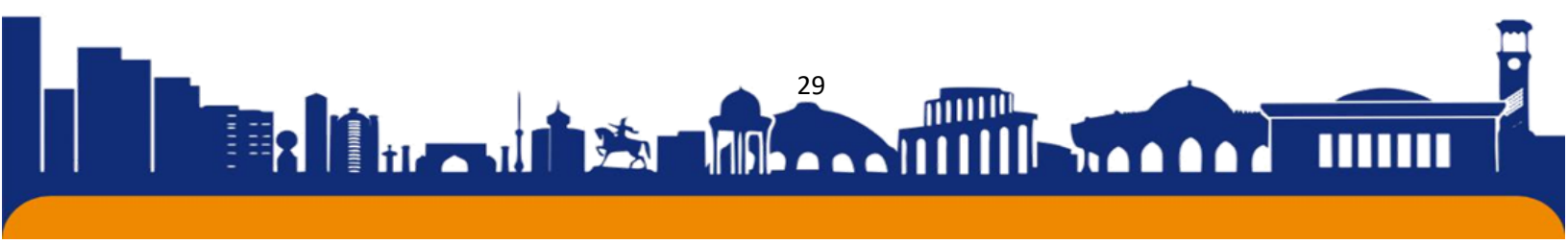
Bozor iqtisodiyoti iqtisodiy monopoliyani rad etadi. Iqtisodiy aloqalarda hech bir cheklanish bulmaganidan ularda ko`pchilik faol qatnashadi. Ular jumlasiga har xil firmalar, resurslar egalari, millionlardan iborat ists`molchilar (xaridorlar), davlatning idora mahkamalari kiradi. Ularning aloqalari tovar — pul munosabatlariga asoslanadi.

Tovar—pul munosabatlari tovarlarni bozor uchun ishlab chiqarish, ularni oldi-sotdi qilish va shuningdek, pul borasida yuz beradigan iqtisodiy aloqalarni o`z ichiga oladi.

Bozor tizimiga iqtisodiy liberalizm xos, ya`ni yuqorida aytilganidek, har qanday faoliyat turlari erkin amalga oshadi, ammo faoliyat turlari albatta bir-biri bilan bozor orqali bog`lanishi shart. hamma o`z manfaati yo`lida harakat qiladi. Sotuvchi qimmat sotishga intilsa, xaridor arzon olishga intiladin. Tadbirkor ishtiyoqi foyda olish bo`lsa, ishchining maqsadi ko`proq ish haq olish. Alohida manfaatlar bo`lishi ularning to`qnashuviga sabab bo`ladi. Shu boisdan bozor iqtisodiyotida raqobat bo`ladi. Ishning ko`zini bilgan bu kurashda g`olib chiqadi, uning mavqei mustahkamlanadi, uquvsizlar esa o`z-o`zidan chiqib qolishadi.

Bozor iqtisodiyotida faqat raqobat emas, manfaatlar uyg`unlashgan sharoitda hamkorlik ham yuz beradi. Masalan, sotuvchi bilan xaridor savdolashib, har ikki tomonga ma`qul narx kelishib olinganda ularning manfaati mos tushadi, ya`ni ular bir-biridan rozi bo`ladilar. Shunday o`zaro bir-biriga naf keltirish hamkorlik, shsrikchilik va oldi-berdini keltirib chiqaradi.

Bozor iqtisodiyotining o`ziga xos rivojlanish mexanizmi bor, u iqtisodiy stimullarga, ya`ni kishilarni to`q va xotirjam yashash, obro`ga ega bo`lish, hayotda o`z o`rnini topish kabi manfaatlarini yuzaga chiqarishga asoslanadi. Bozor mexanizmi iqtisodiy rag`batlantirish mexanizmidir. Unda iqtisodiy faollikka undash va hatto zo`rlash ham bor, ammo bu ma`muriy zo`rlash emas, balki iqtisodiy jihatdai majburlashdir. Masalan, raqobat hammani yaxshi ishlashga majbur qiladi. Bozor mexanizmi iqtisodiy bo`lganidan bu tizimda foyda zarar, sarf-xarajat, yutish-yutqazish, narx-navo, raqobat-kelishuv, soliq-subsidiya degan narsalar keng ishlatiladi.

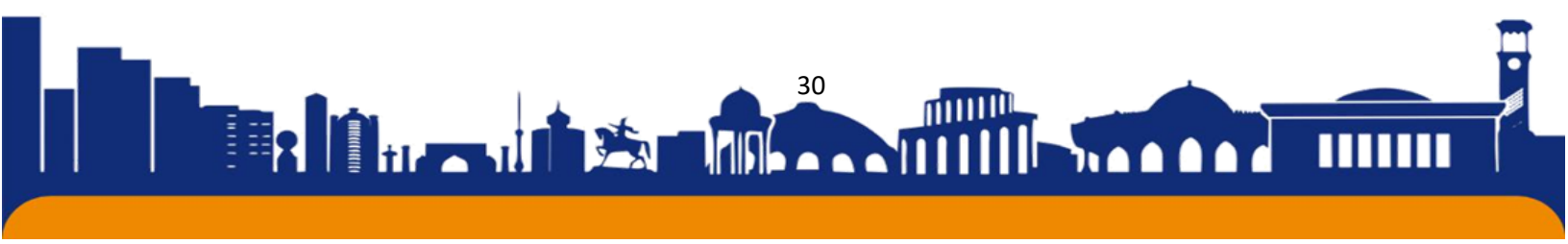
Bozor iqtisodiyotiga xos belgilardan biri erkin, ya'ni liberallashtirilgan narxlarning bo'lishi va hamisha narxni hisobga olib, foyda-zararni nazarda tutgan holda ishlashidir. Iqtisodiy mexanizmlar ishlab chiqarishni tez va eng avvalo resurslarni tejab-tergab sarflagan holda rivojlantirishni ta'minlaydi. Natijada moddiy to'kinchilik yuzaga keladi. Binobarin, bozor iqtisodiyoti taqchilliksiz iqtisodiyot hisoblanadi. Uning ijtimoiy mo'ljal-maqasadi farovonlikni oshirish. Farovonlikni kishilarning ishbilarmonligi, mshnatining natijasi, o'z mulkini samarali ish bilishi ta'minlaydi. Har bir kishi qo'lidan kelgan ish bilan shug'ullanib, ishlaganiga qarab daromad ko'rishi adolatli hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti kambag'al va qashshoqlarning emas, balki o'ziga to'q kishilarning tengligidir. Tengsizlikning bo'lishi ham adolatli hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti rivojlangan sharoitida eng kam daromad chegarasini davlat qonun yo'li bilan belgilab qo'yadi. Masalan, AQShda 2002 yilda eng kam ish xaqi 1 soat ishlaganlik uchun 6,0 dollar qilib belgilangan va uni bundan kamaytirib bo'lmaydn. Bozor iqtisodiyotida daromadlarning yuqori chegarasi belgilab qo'yilmaydi, bu esa kishilarda pul topish ishtiyoqini kuchaytirib, ko'plab ishlab chiqarishga rag'bat beradi. Kishilar iqtisodiy faollikni yuzaga chiqaradi. Boyligi adolatli yo'l bilan topilganidan uni yashirmaedan oshkor e'lon qiladilar. Masalan, 2002 yil natijasiga ko'ra AQSh eng katta boylar ro'yxatiga 400 ta boy kiritilib, ularning boyligi 0,5 milliard dollardan 43,0 milliard dollargacha bo'lganligi e'lon qilindi. 2002 yilda jahondagi eng boy kishining puli 48 milliard dollar bo'lgan va uning nomi - Bil Geyts, ikkinchi o'rinda Uorren Beffet – 36 mlrd. dollar va uchinchi o'rinda Mg`crosoft asoschisi Pol Allen – 21 mlrd. dollarga ega. Bozor iqtisodiyotida shunday qoida bor:

Jamiyatiing naqadar boy bo'lishi har bir oila, har bir kishining naqadar boy va farovon yashashiga bog'liq.

Bu qoidaning yuzaga chiqishiga bozor mexanizmi xizmat qiladi. Chunki, u ishlab chiqarishni rivojlantiruvchi kuch hisoblanadi.

Insondagi ayirboshlashga bo'lgan moyillikni na ayirboshlashni bozor iqtisodiyoti yuzaga chiqaradi.

Bozor iqtisodiyotida iqtisodiy tanlov erkinligi bor, har bir kish o'ziga naf keltiruvchi ishni o'zi tanlashga haqli. Shu sababli u yoki bu ish bilan tanho bir yoki bir necha kishining shug'ullanishi iqtisodiy erkinlik tamoyiliga zid keladi. Raqiblar bir xil ish bilan shug'ullanishi o'z kuchini turli sohada sinab ko'rishi mumkin. Masalan, savdo-sotiqni eplay olmagan kishi sanoat, maishiy xizmat yoki dehqonchilik bilan shug'ullanishi

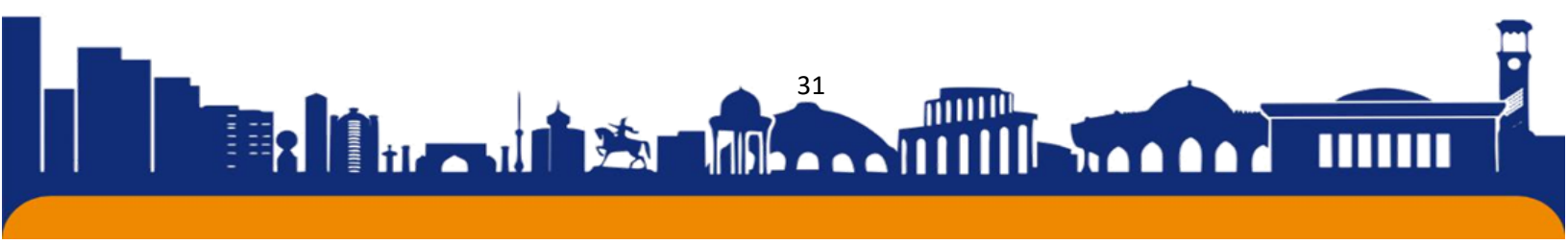

mumkin. Kuch sinab bellashuvda «kim yutadi?» qoidasiga binoan va tavakkaliga ish qilish imkoni cheklanmagan.

Har bir kishining boshqalardan ajralib turishi, o`z o`rnini topib ustunlikka ega bo`lishi, obro` — e`tiborga erishgisi keladi. Bozor iqtisodiyotidagi raqobatchilik- vaziyati bunga yo`l beradi. Inson o`zi uchun harakat qilsada, baribir unda insoniylik xislatlari, jamiyatdagi kishilar orasida mehr-oqibat, odamiylik, nochorlarga yordam qo`lini cho`zish kabi intilishlar tabiiydir. Bozor iqtisodiyoti bunday intilishlarni namoyon etish uchun ham keng yo`l ochadi. Misol qilib ijtimoiy himoya mexanizmini olish mumkin. Bugunga kelib O`zbekistonda mavjud nafaqa (pensiya) tizimining takomillashtirishga muhtojligi tizimning moliyaviy barqarorligini ta`minlashtirilishiga muhtojligini ko`rsatadi. Chunki respublikada nafaqa oluvchilar soni 3 million kishidan ko`p, shu jumladan qarilik nafaqasini 69%, invalidlik nafaqasini 22% va 9% boquvchisini yo`qotgani asosida nafaqa oladi. O`zbekistonda qarilik nafaqasiga erkaklar 60 va ayollar 55 yoshda chiqsa AQSh va Germaniyada erkaklar va ayollar 65 yoshda chiqadi. Kelajakda O`zbekistonda nafaqa oluvchilar oshib boradi. Hisob-kitoblar shuni ko`rsatadiki, 2025 yilga borib, nafaqa oluvchilar soni 2000 yilga nisbatan O`zbekistonda 2 marta oshadi. Oddiyroq qilib aytganda bitta ihlovchi bitta nafaqaxo`rni nafaqasini qo`shimcha ishlab bersa, 2025 yilga kelib 2 baravar oshadi. Shu sababli nodavlat nafaqa jamg`armalariga doir jahon tajribasini o`rganish katta ahamiyatga molik. Bunday jamg`armalar jamiyat va aholiga qarlik uchun mablag` yig`ish, davlat byudjetiga bosimini kamaytirish va iqtisodiyotga jamlamalarni jalb qilishni rag`batlantirish mumkin.

Bozor iqtisodiyoti deganda hozirgi rivojlangan mamlakatlardagi iqtisodiyot-tushuniladi. Albatta bu iqtisodiyot uzoq taraqqiyot natijasida yuzaga kelgan. Tovar-pul munosabatlari asrlar davomida sekin-asta rivojlangan, turli shakllarga kirgan (masalan, kapitalistik) va nihoyat 20 asrning 2-yarmidan boshlab hozirgi bozor iqtisodiyoti shakllandi. Uning asl namunasini hozirgi iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarda ko`rish mumkin. Tarixan qaraganda bozor iqtisodiyotining ikki turi bor. Birinchisi — asov yoki yovvoyi bozor iqtisodiyoti. Bunday iqtisodiyotining asl namunasi 18 va 19 asrlarda bo`lgan. Uning ba`zi alomatlar hozir ham uchrab turadi. Uning quyidagi asosiylarini sanab o`tamiz:

1) YAkka egalikdagi xususiy mulkning hukmron bo`lishi, mulkning ozchilik qo`lida to`planishi, - boy va kambag`allikka keng yo`l ochilishi.

2) Iqtisodiyotning stixiyali o`shishi, ya`ni iqtisodiy beboshlik tartibsizlik bo`lishi, - oqibatda inqirozga uchrash.

3) Noma`lum bozor uchun ko`r-ko`rona ravishda tovar ishlab chiqarish - tovarning sotilish yoki sotilmasligining noma`lumligi

4) Raqobat kurashining qonun-qoidasiz - terror, zo`ravonlik, qalloblik kabi g`ayriinsoniy usullar bilan borishi.

5)Tadbirkorlar o`rtasidagi sherikchilik aloqalarining tasodifiy bo`lishi.

6)Davlatning iqtisodiyotga aralashmasligi, undan chetlashib qolishi.

7)Tartibsizlik natijasida kuchli iqtisodiy tangliklar va bo`hronlarning kelib chiqishi, iqtisodiy talofatlarning yuz berishi.

8) Kishilarning o`ta boy va o`ta kambag`allarga ajralib ular o`rtasidagi sinfiy kurashning mavjudligi, ijtimoiy muvozanat yo`qligi.

Bunday iqtisodiyotni asov daryoga tenglashtirish mumkin. Asov daryo tartibsiz oqadi, uning o`zanlari tez o`zgarib turadi, uning suvini tartibga soluvchi to`g`onlar, suv omborlari bo`lmaydi. Bunday daryo nafaqat obi-hayot, balki toshqinlar, qirg`oqlarni yuvib ketish bilan talofat ham keltiradi. Masalan Jayxun (amudaryo) eski To`rtko`l shahrini yo`q qilishi.

Ammo yovvoyi iqtisodiyot abadul-abad saqlanmaydi. U madaniylashgan bozor iqtisodiyotiga aylanib borishga majbur. Madaniylashgan bozor iqtisodiyotining ham o`ziga xos belgilari bor:

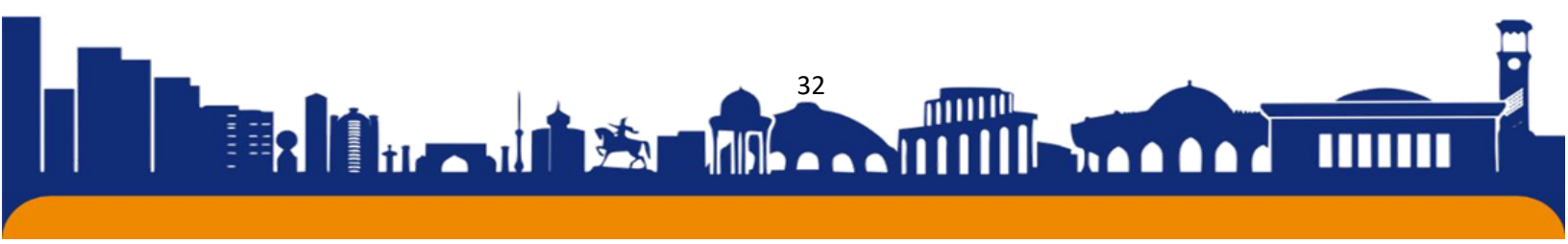
1) Asosiy bo`lgan xususiy mulk bilan bir qatorda boshqa mulk yo`llari xam mavjud bo`ladi, mulkiy muvozanat yuzaga keladi.

2)Iqtisodiyotdagi beboshlik qattiq cheklanadi, iqtisodiyot tartiblanadi.

3) Bozor talabni hisobga oladi, ishlab chiqarish talabiga moslashadi, bozordagi noma`lumlik ahyon-ahyon uchrab turadi.

4)Raqobat kurashi belgilangan qoidalarga binoan halol kechadi, uning madaniy usullari qo`llaniladi.

5)Iqtisodiyot sub`ektlari (ishtirokchilari) o`rtasida doimiy va uzoq davrga mo`ljallangan, o`zaro manfaatli sherikchilik aloqalari o`rnatiladi.

6) Davlat, iqtisodiy hayotga aralashadi, o'z chora-tadbirlari bilan iqtisodiy tamoyillarning amal qilishi uchun sharoitlar hozirlaydi.

7) Iqtisodiyot tartiblanib turishidan chuqur iqtisodiy tangliklar yuz bermaydi, iqtisodiy tanglikdan tezda chiqiladi.

8) Iqtisodiyot yuksak bo'lishidan jamiyat boy bo'ladi, shu sababdan tadbirkorlik faqat foyda topish uchun emas, balki el og'zi tushish, obro'-e'tiborli bo'lish uchun ham olib boriladi.

9) Iqtisodiyot ijtimoiy (sotsial) yo'naltirilgan, ommaning farovonligini ta'minlashdek aniq mo'ljalga ega bo'ladi.

10) Kishilarning iqtisodiy jihatdan tabaqalanishi chegaralash; o'ziga to'q, o'rtahol aholi asosiy ijtimoiy qatlama aylanadi. Shu boisdan jamiyatda ijtimoiy muvozanat saqlanib, kishilar o'rtasida to'qnashuvlarga o'rin qolmaydi.

Hozirgi davrda bozor iqtisodiyotiga o'tish deganda madaniylashgan iqtisodiyot sari borish tushuniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.A. Karimov «Uzbekistan po puti uglubleniya ekonomicheskix reform»

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimovning Oliy Majlisning ikkinchi chaqiriq birinchi ssssiyasi ikkinchi yig'ilishida so'zlagan nutqi - T., «Xalq so'zi», 23 yanvar 2000

3. Iqtisodni erkinlashtirish, resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish bosh yo'limiz. «Xalq so'zi», 13 fevral, 2002 yil.

4. Xandamov K.S. Kishlok xujaligi korxonalarini faoliyatini boshkarish: O'quv qo'llanma. - T.: TDIU, 2004.-192c. 1 ekz.

5. Bozor iqtisodiyoti va biznes asoslari: O'quv qo'llanma A.E. Ishmuxamedov va boshq.-T.: TDIU, 2004.-160 c. 1 ekz.

6. Шевелева С.А. Основы экономики и бизнеса: Учебное пособие /С.А.Шевелева, В.Е.Стогов.- 2-е изд., перераб. и доп.- М.: ЮНИТИ, 2005.- 515 с. 1 экз.

7. Махмудов Е.Х. Корхона iqtisodiyoti: O'quv qo'llanma. - T.: TDIU, 2004.-208 c. 1 ekz.

8. Bozor iqtisodiyoti va biznes asoslari: O'quv qo'llanma A.E. Ishmuxamedov va boshq.-T.: TDIU, 2004.-160 c. 1 ekz.

9. Куторжевский Г.А. Экономика. Основы теории. Учебное пособие, Издательство: Экономика, 2004.

**TUG'MA YURAK NUQSONLARIGA CHALINGAN BEMORLARDA
REABILITATSIYA**

Usmonova Nafisa Narzullayevna, Ergasheva Iroda Toshpulatovna

Turayev Shavkat Choriyevich

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali

Bolalar kasalliklari propedevtikasi, bolalar kasalliklari va

oilaviy shifokorlikda pediatriya kafedrasasi assistant

Annotatsiya: Yurak tugma nuqsonlari (YTN) yurakning tuzilishi yoki faoliyatidagi tug'ma buzilishlarni anglatadi. Ushbu kasalliklar yurakning normal funksiyasini cheklab, yurak yetishmovchiligi, insult va boshqa jiddiy asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin. YTNning erta diagnostikasi va konservativ davolash usullari kasallikning rivojlanishini sekinlashtirish va bemorning umumiy holatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. YTNning diagnostikasi uchun echokardiografiya, elektrokardiografiya kabi zamonaviy usullar keng qo'llaniladi. Konservativ davolash usullari, jumladan, dori-darmonlar (diuretiklar, beta-blokatorlar, kaltsiy antagonisti) va turmush tarzini o'zgartirish, bemorning holatini yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, og'ir holatlarda yurakni almashtirish yoki tug'ma nuqsonlarni tuzatish uchun jarrohlik aralashuvi talab qilinishi mumkin. Ushbu tezisda YTNning asosiy diagnostikasi va konservativ davolash usullari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Yurak tugma nuqsonlari, diagnostika, konservativ davolash, echokardiografiya, dori-darmonlar, yurak yetishmovchiligi, tug'ma nuqsonlar.

Asosiy qism: Yurak tug'ma nuqsonlari (YTN) - bu yurakning tug'ilganidan boshlab tuzilishida yoki funksiyasida yuzaga kelgan nuqsonlardir. Ular yurakning alohida bo'limlarida, masalan, mitral, aortali yoki trikuspidal klapanlarda, yoki yurak qopqog'ining shakli va tuzilishida o'zgarishlarga olib keladi. YTN har xil darajada bo'lishi mumkin va ba'zida ko'rinmas bo'lib, boshqa holatlarda esa jiddiy asoratlar va muammolarni keltirib chiqaradi.

1. YTN turlari. YTN turli shakllarda uchraydi, eng ko'p uchraydiganlarini quyidagilar tashkil etadi:

Mitral klapan nuqsonlari: Bu nuqsonlar mitral klapanining funksiyasi bilan bog'liq bo'lib, mitral stenoz yoki mitral regurgitatsiya (qaytib yurishga olib keladigan klapan yopilishi) kabi holatlarni o'z ichiga oladi. Aortali nuqsonlar: Aortali klapanlarning stenozu yoki regurgitatsiyasi qonning aorta orqali normal oqishiga to'sqinlik qiladi. Bu holat yurakning yuqori bosimli bo'limlarida yirik o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Trikuspidal klapan nuqsonlari: Bu nuqsonlar kamroq uchraydi, lekin ular ham yurakda qon oqimining noto'g'ri yo'nalishiga sabab bo'lishi mumkin.

Pultik nuqsonlar: Ba'zan boshqa tug'ma nuqsonlar, masalan, yurakning ish faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan qopqoq shaklini o'zgarishi bilan ham bog'liq bo'ladi.

2. YTN diagnostikasi YTNni erta aniqlash kasallikning rivojlanishini sekinlashtirish va davolashni boshlash uchun juda muhimdir. Zamonaviy diagnostika usullari quyidagilardan iborat:

Echokardiografiya: Bu metod yurakni va uning tuzilishini batafsil ko'rsatadi. Echokardiografiya yordamida yurakning funksiyasi, klapanlardagi nuqsonlar va ularning og'irligi aniqlanadi. Bu metod YTNni aniqlashda asosiy usul hisoblanadi. Elektrokardiografiya (EKG): EKG yordamida yurakning elektr faolligi o'lchanadi. YTN mavjud bo'lsa, EKGda aniq o'zgarishlar bo'lishi mumkin. Rentgenografiya va kompyuter tomografiyasi: Bu usullar yurakning holatini va strukturaviy o'zgarishlarini tekshirish uchun qo'llaniladi. Ekranlardan tashqari, kompyuter tomografiyasi ko'proq murakkab holatlar uchun foydalidir.

3. Konservativ davolash YTNni davolashda konservativ usullar asosiy rolni o'ynaydi, ular quyidagilardan iborat:

Dori-darmonlar: YTNning ko'p hollari uchun turli dori-darmonlar tavsiya etiladi:

Diuretiklar: Yurt tug'masi bilan bog'liq bo'lgan ortiqcha suyuqlikni chiqarishga yordam beradi va yurakning yuqori bosimida bo'lishiga to'sqinlik qiladi.

Beta-blokatorlar va kaltsiy antagonisti: Bu dori-darmonlar yurakning faoliyatini boshqarishga yordam beradi va uning tezligini pasaytiradi.

Antikoagulyantlar: Yurakning normal faoliyatini tiklash va tromb hosil bo'lishining oldini olish uchun zarur bo'ladi.

Turmush tarzini o'zgartirish: Davolashning muhim qismi sifatida, bemorlarga muntazam jismoniy faollik, sog'lom ovqatlanish va alkogolni cheklash tavsiya etiladi. Bundan tashqari, yuqori qon bosimi va qandli diabetni nazorat qilish ham juda muhimdir.

Monitoring: Bemorlar muntazam ravishda keng diagnostik tekshiruvlardan o'tishlari va echokardiografiya yordamida holatlari tekshirilishi kerak. Bu diagnostika usuli orqali davolashning samaradorligini baholash mumkin.

4. Jarrohlik aralashuvi zarurati. Ba'zida konservativ davolash yetarli bo'lmasligi mumkin. Agar YTN og'ir shaklda bo'lsa, va bemorning holati yomonlashsa, jarrohlik aralashuvi talab qilinadi. Jarrohlik usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Klapanni almashtirish: Og'ir holatlarda klapanni to'liq almashtirish talab qilinishi mumkin. Bunda mexanik yoki biologik klapannlar qo'llanilishi mumkin. Klapanni tiklash: Agar klapann to'liq zarar ko'rmagan bo'lsa, uni tiklash yoki tuzatish mumkin. Bu usul bemor uchun eng kam xavfli va samarali hisoblanadi.

5. Kelajakda qo'llaniladigan metodlar. YTNni davolashda yangi texnologiyalar, masalan, minimal invaziv jarrohlik usullari va robotik yordamli operatsiyalar, samaradorlikni oshirishga yordam bermoqda. Ushbu innovatsion yondoshuvlar nafaqat jarrohlik aralashuvlarining xavfini kamaytiradi, balki bemorning tiklanish davrini qisqartiradi.

Xulosa: Yurak tug'ma nuqsonlari jiddiy va har xil asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin, ammo erta aniqlash va to'g'ri konservativ davolash usullari orqali bemorning holatini sezilarli darajada yaxshilash mumkin. Konservativ davolash dori-darmonlar, turmush tarzini o'zgartirish va monitoringni o'z ichiga oladi. Og'ir holatlarda jarrohlik aralashuvi zarur bo'lishi mumkin. Yangi texnologiyalar va davolash usullari yordamida YTNni samarali davolash imkoniyatlari kengaymoqda. Yurak tug'ma nuqsonlari (YTN) jiddiy va turli asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ushbu kasalliklarning erta aniqlanishi va samarali konservativ davolash usullari bemorning holatini sezilarli darajada yaxshilashga yordam beradi. YTNni diagnostika qilishda zamonaviy usullar, xususan, echokardiografiya va elektrokardiografiya muhim ahamiyatga ega. Konservativ davolash, jumladan, dori-darmonlar, turmush tarzini o'zgartirish va muntazam monitoring, kasallikning rivojlanishini sekinlashtiradi va bemorning sifatli hayotini ta'minlaydi. Biroq, ba'zi holatlarda jarrohlik aralashuvi talab qilinishi mumkin. Yangi texnologiyalar va

minimal invaziv jarrohlik usullari YTNni davolashda imkoniyatlarni kengaytirib, bemorlar uchun xavfsiz va samarali yechimlar taqdim etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bonow, R. O., Carabello, B. A., Chatterjee, K., et al. (2017). Guidelines for the management of patients with valvular heart disease. *Journal of the American College of Cardiology*, 69(22), 1-42.
2. Nishimura, R. A., & Otasek, T. (2021). Aortic stenosis: diagnosis and management. *New England Journal of Medicine*, 384(8), 711-719.
3. Dweck, M. R., & Joshi, S. (2018). Cardiac valve disease: diagnosis, management, and future directions. *The Lancet*, 391(10129), 223-234.
4. Baumgartner, H., Falk, V., Bax, J. J., et al. (2017). 2017 ESC/EACTS guidelines for the management of valvular heart disease. *European Heart Journal*, 38(36), 2739-2791.
5. Thomas, M., & Lancellotti, P. (2019). Valvular heart disease: contemporary treatment strategies. *European Heart Journal*, 40(32), 2625-2634.

**BUXORO HUDUDIDA YASHOVCHI TUG'MA YURAK NUQSONI BO'LGAN
BOLALARDA MTR A2756G; RS1805087 GENOTIPLARI**

SADULLOYEVA IRODA KURBONOVNA

Buxoro Davlat Tibbiyot instituti

Kalit so'zlar: Tug'ma yurak nuqsonlari, bolalar, MTR a2756g, rs1805087, gen polimorfizmi, genotip

Dolzarbliqi: Tug'ma yurak nuqsonlari (TYN) yosh bolalar nogironligining asosiy sabablaridan biri bo'lib, erta o'limga olib kelishi mumkin[1,3]. Tug'ma yurak nuqsonlari rivojlanishining patogenezida ijtimoiy, irsiy, tibbiy omillar, shuningdek, atrof-muhit omillarining o'zni muhimdir.

Folat sikli murakkab jarayon bo'lib, ushbu sikl foliy kislotasi hosilalariga ega bo'lgan fermentlar tomonidan boshqariladi.

Folat siklida ishtirok etadigan fermentlarning ishlashi uchun bir qator genlar mas'ul bo'lib(MTHFR, MTR va MTRR), agar odam ushbu genlarning ma'lum turlarini(polimorfizmlar) olgan bo'lsa, u holda ferment faolligi kamayishi mumkin[2].

Folat sikli genlarining polimorfizmlarini molekulyar genetik o'rganish natijalari shu genga aloqador kasalliklarni bashorat qilish va oldini olish imkoniyatini sezilarli darajada kengaytiradi.

Maqsad: Buxoro viloyatida yashovchi tug'ma yurak nuqsoni bo'lgan bolalarda MTR A2756G rs1805087 genotiplarining tarqalishini o'rganish;

Materiallar va usullar: Ushbu tadqiqotda Fallo Tetradas(TF), Qorinchalar aro to'siq nuqsoni(QTN) va bo'lmachalar aro to'siq nuqsoni(BTN) kabi tug'ma yurak nuqsoni bo'lgan 176 nafar bola ishtirok etdi. Nazorat guruhi 97 nafar sog'lom bolalardan iborat edi. Tadqiqotda 1 yoshdan 12 yoshgacha bo'lgan bolalar ishtirok etdi. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Odam immunologiyasi va genomikasi institutining Hujayra terapiyasi bo'limida bolalarning molekulyar genetik tadqiqotlari o'tkazildi.

Olingan natijalarni baholash va statistik ma'lumotlarni qayta ishlashni amalga oshirish uchun Microsoft Excel dasturiy paketi va Arlequin 3.5.2 statistik dasturiy ta'minot to'plami qo'llanildi.

Natijalar va muhokamalar: MTR A2756G tahlili o'tkazilganda tug'ma yurak nuqsoni bo'lgan bolalar guruhida taqdim etilgan jadvalga ko'ra, MTR A2756Gning allel taqsimotini baholashda; rs1805087 nazorat guruhiga nisbatan, statistik jihatdan muhim farqlar aniqlandi ($p < 0,001$) (ishlatilgan usul: Pearson Xi-kvadrat). 1-jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, allel A himoya qiymatiga ega, allel G esa ushbu patologiyaning rivojlanishiga aniq himoya qiymatiga ega. MTR A2756G genotiplarini tahlil qilish; rs1805087 A/G va G/G genotiplari uchun sezilarli xavf qiymatini ko'rsatdi. O'z navbatida, A/A genotipi ushbu namunadagi muhim himoya genotipi ekanligi kuzatildi (2-jadval).

1 Jadval.

MTR A2756G rs1805087ning allel variantlarining tahlili

MTR A2756G rs1805087 alleli	TYN, %	MTR A2756G rs1805087 alleli	Nazorat guruhi, %	χ^2	OR (95% CI)
A	70,17	A	89,69	26,99 7 (p=0)	0.161 >0.27> 0.453
G	29,83	G	10,31		2.208 >3.698> 6.196

2 Jadval.

MTR A2756G; rs1805087 genotipini guruhlarga bog'liq holda tahlili

Ko'rsatkichlar	Genotip	Guruh		O.R. Wald 95% CI	χ^2 (p)
		TYN, n=176	Nazorat guruhi, n=97		

MTR A2756G; rs1805087	A/A	95 (54,0)	80 (82,5)	0.137 >0.249> 0.455	22.069 (p=3.0E-6)
	A/G	57 (32,4)	14 (14,4)	1.485 >2.84> 5.431	10.474 (p=0.00121)
	G/G	24 (13,6)	3 (3,1)	1.45 >4.947> 16.883	7.801 (p=0.005223)

* – Ko'rsatkichlar farqining statistik ahamiyati ($p < 0,05$)

Xulosa: Shunday qilib, TF, QTN va BTN kabi tug'ma yurak nuqsonlari bo'lgan asosiy guruhdagi bolalarda MTR A2756G genlarining allel variantlari va genotipik birikmalarining paydo bo'lish chastotasida sezilarli farqlar aniqlandi. Tug'ma yurak nuqsonlari MTR A2756G genotipi bilan ijobiy bog'liq bo'lib rs1805087 A/G va G/G Folat sikli genlarining T/T polimorfizm variantlari.

Adabiyotlar

1. Association between MTR A2756G polymorphism and susceptibility to congenital heart disease: A meta-analysis Wanru Liu, Jing Wang, Lin-jiao Chen-Published: July 8, 2022 <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0270828>.
2. Murphy R.P., Donoghue C., Nallen R.J. et al. Prospective evaluation of the risk conferred by factor V Leiden and thermolabile methylenetet- rahydrofolate reductase polymorphisms in preg-nancy // Arterioscler Thromb Vasc Biol. 2000. Vol. 20 (1). P. 266-270].
3. **Study on Environmental Causes and SNPs of MTHFR, MS and CBS Genes Related to Congenital Heart Disease** Hui Shi 1, Shiwei Yang 2, Yan Liu 1, Peng Huang 3, Ning Lin 1, Xiaoru Sun 1, Rongbin Yu 3, Yuanyuan Zhang 3, Yuming Qin 2, Lijuan Wang 1 [PMC4452709](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/4452709/) DOI: [10.1371/journal.pone.0128646](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0128646)]

1	ATROF-MUHIT CHIQINDILARINING BIOREMEDIATSIYASI: MIKROORGANIZMLAR ROLI M.I.Ergashevna , E.D.Baxodir qizi	5-7
2	VIRUSLARNING SISTEMATIKASI, TUZILISHI, TARQALISHI VA AHAMIYATI Abdulboqiyeva Mubina , Tojiboyev Murodali	8-10
3	TURMUSH QURISH OSTONASIDAGI QIZLAR MULOQOT KO'NIKALARINI SHAKLLANTIRISHDA, ULAR BILAN OLIV BORILADIGA PSIXOLOGIK MAORIF VA TASHVIQOT ISHLARINING ÔZIGA XOS XUSUSIYATLARI Karimova Muxayyo	11-14
4	ASKOMITSETLARNING UMUMIY TAVSIFI, AHAMIYATI VA VAKILLARI G'ofurova Muqaddasxon	15-17
5	СЕМЕЙНЫЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ: ОСНОВЫ, ВИДЫ И РОЛЬ В ОБЩЕСТВЕ Рахимова Лейли Сельяровна	18-20
6	УРОВНИ КАРДИОСПЕЦИФИЧЕСКИХ ФЕРМЕНТОВ У ИССЛЕДУЕМЫХ БОЛЬНЫХ С ХИРУРГИЧЕСКОЙ ПАТОЛОГИЕЙ ДО ОПЕРАЦИИ Фарида Азизова, М.Г. Мухамедова, Д.М. Нуралиева	21-24
7	О'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDA TRANSPORT XIZMATLARINING NARXLARI TAHLILI Sattorova Shahina, Almardonov Ròzi, Yunusova Sarvinoz	25-27
8	BOZOR IQTISODIYOTINING MAZMUNI VA AMAL QILISHI Sattorova Shahina	28-33
9	TUG'MA YURAK NUQSONLARIGA CHALINGAN BEMORLARDA REABILITATSIYA Usmonova Nafisa Narzullayevna,, Ergasheva Iroda Toshpulatovna, Turayev Shavkat Choriyevich	34-37
10	BUXORO HUDUDIDA YASHOVCHI TUG'MA YURAK NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA MTR A2756G; RS1805087 GENOTIPLARI IRODA SADULLOYEVA	38-40
	MUNDARIJA	41